

TRIANON: TÖRÉS
A LEHETETT-VOLNA-ÓHAJT
NYOLC RÉSZ KERESI....

(20260604 - ZSGY.)

XXXIII. évfolyam 6. szám
2026. június

Bulányi Gy.: Az adópénzről négy tételben	6145
Steinbeck J.: Jézus utolsó vacsorája	6147
Márcki I.: Etikai program	6150
Csapody T.: Konformitások	6152
Király I.: Aszkézis	6153
Jörns K.P.: Jézus felhatalmazta tanítványait...	6161
B. By.: Kiket válogat..?	6164

BULÁNYI GYÖRGY

AZ ADÓPÉNZRŐL NÉGY TÉTELLEN

1.

Esel-e csapdába Jézus? Gyilkosok kérdeznek: teológusok, tagjai a nagy bűnszövetkezetnek: főpapok, írástudók és vének. Szabad-e adót fizetni a császárnak? Ha nem szabad, jelentjük Pilátusnak. Ha szabad, hallja a nép, s nem véd meg többé tőlünk. S te kikerülsz a csapdát: *Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené.* Mind a három evangélista szerint a kérdezők csodálkoztak a válaszon. Egyes vulgarizáló szentírásfordítók szerint a kérdezők *leléceltek*, mert *pojára estek*. Szabad-e ma adót nem fizetni? Nem is lehet nem fizetnünk. Levegővételért, vízivásért, anyagcseréért fizetjük a légkondicionálási, a palackozási és a csatornadíjat. S ezenfelüli tevékenységünkért, minden mozdulásunkért fizetjük az általános forgalmi adót. Hiszen az állam polgárai vagyunk, ha tartozunk bizonyos körökhöz, ha nem.

Könnyű dolgod volt, Jézus, mert. farizeusok és heródiánusok kérdeztek, és kétezer éve kérdeztek. Tudnak is azok csapdát állítani! Mit mondtál volna, ha történetesen Bokor-tagok kérdeztek volna? Így: *Tudjuk, hogy igazat beszélsz, és Isten útját a valóságnak megfelelően tanítod. Te aztán nem törödsz senkivel és semmivel, nem nézed, hogy ez kérdez vagy amaz. Mondd meg nekünk: elmehetünk-e szavazni, vagy otthon kell maradnunk?*

Mi nem akarunk csapdába ejteni téged, Jézusunk. Kiterítjük a kártyáinkat. Mindannyian a te tanítványaid akarunk lenni. De ebben a kérdésben megoszlanak a nézeteink és mi magunk is. Olyannyira, hogy dühösek leszünk egymásra, s nem értjük, hogy Jézust ismerő és értelmes és tanult emberek, hogyan lehetnek olyan

« Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért,

gyenge elméjük, hogy nem látják, hogy tisztasor, és világos, mint a vakablak, hogy egyfelől

a/ eláruljuk mindazt, amit tanultunk tőled, ha elmegyünk szavazni;

s hogy másfelől

b/ vétkezünk Isten ellen, ha nem nyilvánítjuk ki politikai akaratainkat.

2.

A Bokor társadalmában ennek következtében vannak újra *igenesek* és *nemesek*. (Először akkor voltak igenesek, amikor vagy tíz éve megkérdeztem az egész Bokrot, hogy aláírom-e Ratzinger bíborosnak 12 pontos antológiáját, s ne ragaszkodjam ahhoz, hogy belekerüljön abba, hogy az *ember csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni...* Az igenesek azt mondták, hogy ne ragaszkodjam, a nemesek viszont azt, hogy e kiegészítés nélkül ne írjak alá semmit.) Előre engedem a *nemeseket*, ők voltak tíz éve a nagy-nagy, az abszolút, a 80 %-os többség Mondják el ők, hogy miért istenektetsző és jézusnaktetsző az a/-változat; az, hogy nem megyünk el szavazni.

Tökéletesen igaz, hogy Jézus programjával csak a Golgotára lehet fellépni. S nincs is olyan történelmi szituáció, amelyben pénzt lehetne összekaparni a jézusi program kinyomtatásához, a kampányoláshoz. Mert ki ad pénzt arra, hogy *Boldogok vagytok ti szegények, s*

hogy lemondtok az egy főre eső átlagiövedelmet meghaladó bevételekről – az egy dénár érdekében? Az az igazság, hogy senki sincs, aki a jézusi programot képviselné. A Bokor vajon részavazna-e? Csillagfény távolságban van minden meghirdetett program az Isten Országá jézusi programjától. Ha van egy szabad délutánunk, tartsunk bűnbánati napot, s valljuk meg, hogy eszünk ágában sincs – nekünk sem! – Jézust követni. Mi is akarjuk a havi bevételünk növekedését, s nem feltétlenül csak azért, hogy azt Prakashnak vagy Dévára, vagy akárhova küldjük. Az egy dénár meg a kommuna ne is említessék köztünk. Ebben közös nevezőre jutottunk. Még az öreg is megígérte Sopronban, hogy többet nem ejt szót róla. Az erőnemalkalmazást még képviseljük, mert az nem kerül pénzbe, de az adástörvényről, és különösen a mindentadról magunk is látjuk, hogy értelmetlen. Csak az eszünk nagyon jelentéktelen végnyúlványában található ilyesmik..., ha ugyan található még. 4

S most menjünk el szavazni azokra, akiknek gőzük sincs arról, hogy mit akart Jézus?! Szóra sem érdemes vélekedés. Az egész szavazósi csak arra jó, hogy összevegyünk egymással. Hogy nyíltan képviselhesük egymással szemben a nem jézusi megoldásokat. Te a tiédet, s én az enyémet. Hogy mondassuk egymás pártjairól, hogy toll a fülükbe. Arra jó, hogy véletlenül se szálljunk magunkba. Hogy mindezzel szemben megerősödjünk abban, hogy az Isten Országá csak akkor valósulhat meg, ha azok, akikre te szavazni akarsz, mennek a bús fekete... semmibe. Meg azok is, akikre én akarok szavazni. Istentelenség, jézustalanság, a tökéletes blódség húzódik meg a szavazósi mögött. Garay János után mondom szabadon: *Minden nemes Budára tart... S nem szavaz – Kont, a kemény vitéz.*

3.

S most jöjjenek az *igenesek*! Mit tudnak ezek után mondani a nemeseknek? Nem sokat, csak ezt: aki szavadat cáfolni tudja, nem járt Bokor-iskolába, még elemibe, sőt óvodába sem. Ha bűnbánati napot szervezel, feltétlenül ott leszek. De egyáltalában nem arról van szó, amiről beszélsz. Ha a magyar irodalmat csak *kertészek* alkotják, akkor egyáltalán ne olvassak regényt? Ha nincs abszolút szépség, csukjuk be a művészeti iskolákat? Már megbocsáss, ha fellép a maga jézust-még-nem-igazán-értő programjával képviselőnek egy Petőfi Sándor, Deák Ferenc, Kölcsey vagy Széchenyi, én nem fogok az ellenfeleikre, a Kispistákra s a Nagyjósákra szavazni, hanem azokra, akik arról álmodoztak, hogy a bőség kosarából egyaránt mindenki vehessen... Jelen pillanatban, egyelőre, van még államhatalom, nem szeretem, ha nincs

beleszólásom abba, hogy mi történjék a közéletben. Utálom a császárok, a szentkirályok meg az elvtárs urak diktatúráját. Inkább azt akarom, hogy beleszólhassak a dolgokba. Ha annyival tudok beleszólni, hogy Petőfi Sándorokra szavazok, és nem a Kispistákra, hát annyival. Ez is több, mint a semmi. Igaz, nem sokkal. De ha el sem megyek szavazni, odadobom a gyepelöt valakiknek. Nem akarom odadobni. Én felelősséget is érzek a társadalomért, a nemzetemért, a hazámért.

4.

Ennyit mondanak az igenesek és a nemesek. A két fiúról szóló példabeszéd előtt megkérdezted, Uram Jézus, a főpapoktól: *Mi a véleményetek?* Most mi kérdezzük meg tőled. Mi, bokorbeli nemesek és igenesek, megkérdezzük, hogy mi a véleményed. A tiéd, aki nem félsz semmitől és senkitől, alighanem még a KV titkáraitól sem. Azt hiszem, hogy kapunk választ. Kerekperccel választ. Hasonlót ahhoz, ami kétezer év előtt elhangzott. Nem pofára ejtőt. Testvérit, meleget. Tanítványoknak szólót. Ezt mondanád – legalábbis ahogy én gondolom.

Nagyon örülnék, ha megrendeznétek a bűnbánati napot. Az a sejtésem, hogy szüksége van erre mindenkinek, aki két ágú..., s a Bokorban is ilyenek vannak. Elképzelhető, hogy ott tisztulni fognak nézeteitek, s rájöttök, hogy ez nem olyan kérdés, amiben érdemes volna csatázni egymással. Azaz jelentéktelen a kérdés. S minél több időt s indulatot vesz ez el tőletek, annál messzebb vagytok tőlem. Az, hogy számúztok e kérdést a csoporttalálkozóitokról, bölcs dolog. De egyúttal nagy szegénységi bizonyítvány is. Mind a nemesek, mind az igenesek érvei kifogástalanok lehetnek, csak ezeken az érveken és szándékokon igazán alig fordul valami. Ha győz a jelölted, többet fogsz imádkozni, többet küldesz Prakashnak, Dévára, s kedvesebb leszel a felségedhez? Ugye, hogy nem? És mi lesz, ha az egyik párt győz? A győztes párt hívei kerülnek a havi félmillió és havi több milliós fizetések birtokába. Ennyi a biztos. A többi már nem. A politikában nagyjából azt lehet tenni, amit – a különböző korszakokban – Sztambulban, Bécsben, Moszkvában, s ma New-Yorkban diktálnak. Nagyon nem lehet eltérni tőle. Bár az valóban lehetséges, hogy Petőfi Sándor-félék számára nem az lesz a legfontosabb, hogy mi kerül a briftnasiba, hanem például az, hogy javul-e a városban a fogyatékos gyerekek testi-lelki ellátása.

Apropó! Ez a bűnbánati nap nem is rossz ötlet. Közéledik az új egyházi év. Van nektek KV-tok is! Hirdethetne advent első vasárnapja előtt valamit. Rá is írhatná: METANOEITE! Akár magyarul is lehet: Alakítsátok át magatokat! Jobbá! Nemesebbé és

igenesebbé is! **Mert a világ sora azon fordul, hogy megadjátok-e Istennek, ami az Istené.** S ha becsülettel ezen lesztek, akkor azt is megnézhetitek, hogy kiknek a képe van az Euro-bankjegyeken. Adót pedig mindig fizetünk, amíg lesz államhatalom. Ha majd elhal, akkorra kitalálunk valami szebbet. Amen.

JOHANNES STEINBECK

JÉZUS UTOLSÓ VACSORÁJA A MODERN KUTATÁS FIGYELEMBEVÉTELÉVEL

I.

A szinoptikusoknál Mk 14,22-25; Mt 26,26-29; Lk 22,15-20-ban, Pálnál pedig az 1Kor 11,23-25-ben találjuk a beszámolót arról, hogy Jézus a halála előtti estén olyan étkezést tartott tanítványaiival, amely még egy különleges, körükben addig nem szokásos ünnepséget is tartalmazott, amelynek későbbi ismétlését kívánta. Mindenesetre az utóbbi mozzanat csak Pálnál (24-25. v.) és Lukácsnál (19-20. v.) hangzik el világosan: „Ezt tegyétek az én emlékezetemre!”, de Márk és Máté is nyilván feltételezi, hiszen azt különben nem ünnepelte volna tartósan az a keresztény közösség, amelyhez ők hozzátartoztak. Mivel ezt a később „úrvacsorának” nevezett ünnepelést Jézus a halála előtti estén iktatta be, kézenfekvő feltételezni, hogy ezáltal egy olyan halott-megemlékezési ünnepet akart alapítani, amilyen a hellenista korban gyakran előfordult. Persze a Jézus által alapított ünnepelést nem amazok módján kell elképzelnünk, de Jézus ténylegesen a személyéről és működéséről való megemlékezést akarta megalapítani, beleértve a halálát is. Neki nem volt elég övéinek egyszerű, természetes visszaemlékezése, amely szerető megemlékezésként magától is végbemegy a lélekben, hanem egy különleges ünnepeléssel akarta megtámogatni, biztosítani és megerősíteni ezt a számára oly fontos tanítványi megemlékezést. A nagy vallásalapítók között egyetlen másikat sem találunk, aki elindított volna egy ilyen önmagára emlékeztető, rendszeres étkezést; azok valamennyien megelégedtek azzal a bizonyossággal, hogy követőikben magától tovább fog élni a megemlékezés személyükről és tetteikről. Jézus kívánságában tehát különösen magas öntudatának és értéktudatának jelét kell meglátnunk, annak jelét, hogy tudatában volt páratlanságának és az emberiség számára való nélkülözhetetlenségének. Hogy az ehhez való jogát jóváhagyjuk-e, az nem tisztán történeti, hanem hitkérdés is. Mindenesetre a tanításban és a gyakorlatban is erősebben kell hangsúlyoznunk, hogy

az utolsó vacsora megünneplésének elsősorban Jézus személye és működése **emlékünnepe**nek kellene lennie, és ezért kell is lennie.

Emellett persze meg kell fontolni, hogy ez az emlékünnepe nem lehet merőben objektív megemlékezés a történelem egy nagy alakjáról, akihez több vagy kevesebb érdeklődéssel viszonyulhatunk, és azt is meg kell fontolni, hogy Jézus az egész ünneplésről feltételezi, hogy hittel tartják meg, és a hit megerősödését keresik benne. Ez az emlékünnepe így egyúttal hitvallás is, amint Pál is mondja: „Valahányszor esztek ebből a kenyérből és isztok ebből a kehelyből, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön” (1Kor 11,26). Ez a hirdetés éppen az ünneplés megtétele által történő hitvallás Jézus mellett; maga az evés és ivás a hirdetés! Másodjára tehát azt mondjuk: a Jézus által szándékolt étkezésnek nemcsak órá emlékező vacsorának, hanem mellette kiálló **hitvallási étkezésnek** kell lennie.

Ebben azonban még feltétlenül benne van egy harmadik mozzanat is, az, hogy **fogadalmi étkezésnek** is kell lennie. Ömellette hitvallást tenni Jézus szerint sosem jelentette pusztán azt, hogy megajándékozhatjuk magunkat az ő jótetteivel, és élvezzük azokat, hanem egyúttal mindig azt is, hogy közöljük azt az elhatározásunkat, hogy immár teljesíteni fogjuk Istennek az általa hirdetett és megélt akaratát, ami mindenekelőtt a felebaráti szeretet parancsában nyilvánul meg. Erre vonatkozóan ld. különösen Mt 7,21-et és 25,34-40-et. Az olyan hitvallásnak, amely nem tartalmaz ilyen fogadalmat, Jézus szemében semmilyen értéke sincs. A mi esetünkben a közös evés és ivás egész helyzetéből adódik, hogy az ünneplés elsősorban **a testvéri szeretetnek**, a hívők egymás közti közösségének a megerősítésére rendeltetett. A Jézussal, a tanítványi gyülekezet fejével való összetartozás újból feléleszti a tanítványok egymás közti összetartozásának **kötelezettségét**, de úgy is mondhatjuk, hogy ha helyesen értelmezik a **Jézussal** való összetartozást, akkor az alkalmas arra, hogy **magától** létrehozza a **tanítványok** összetartozását. Az utolsó vacsora jellegzetességéhez tehát még hozzá kell tennünk, hogy annak fogadalmi étkezésnek is kell lennie.

Végül megjegyzendő, hogy a Mk 14,26-ban és Mt 26,24-ben Jézus kimondja, hogy az eljövendő Isten országában meg fogja ismételni ezt az ünneplést a tanítványokkal. A Lk 22,14-16 a pászkavacsorára vonatkoztatja ezt az ígéretet, Pálnál pedig az 1Kor 11,26-ban sem a pászka, sem az úrvacsora folytatásáról nincs szó Jézus visszatéréséig és a eljövendő Istenországba menően, hanem csupán arról, hogy a gyülekezetnek folytatnia kell ezt az Úra halálára emlékező ünnepelést, „amíg el nem jön”. Jézusnak ezt az eszkatologikus utalását tehát csak a végre irányuló kitekintésként kell értékelni, egyfajta toldalékként, amely nem áll az ünneplés középpontjában. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy az úrvacsora alapításakor Jézus tekintete ha nem is központilag, de

az általa megalapozott Istenország beteljesedésére is irányult. Mindenesetre meg nem szüntetendő ösztönzés marad számunkra, hogy ezt a valamikori *beteljesedést* közös földi étkezéssel ünnepeljük. [...]

Így hát az „úrvacsora” Jézus értelmezése és szándéka szerint *emlékezési* étkezés, *hitvallási* étkezés, *fogadalmi* étkezés és a *reményt* kifejező étkezés.

II.

Ha külsődlegesen nézzük az „úrvacsora” alapítását, akkor azt mondhatjuk, hogy az a *pászkaünnep* ösztönözte, amelyet Jézus a halála előtti napon, csütörtökön tartott meg Jeruzsálemben. A tudósok közti vitát, hogy Jézus utolsó vacsorája pászkavacsora volt-e vagy sem, nézetünk szerint végérvényesen az előbbi csoport javára döntötte el Joachim Jeremias, mégpedig azért, hogy bevonta a pászakünnepről szóló későzsidó irodalmat. Jeremias kimutatta, hogy a Márk-evangélium utolsó vacsoráról szóló beszámolójának (Mk 14,12-26) mind a négy alfejezete, nevezetesen a pászkavacsora előkészítése (12-16. v.), az áruló megnevezése (17-21. v.), az értelmező szavak (22-25. v.) és az elindulás (26. v.) is (a mátéi és lukácsi párhuzamokkal együtt) az akkori pászka-rítust feltételezi, és közönséges étkezésként felfogva ezek a mozzanatok érthetetlenek. Ez nagyon fontos annak érdekében, hogy megállapítsuk és megértsük Jézus cselekvésmódját, amely egyfelől a zsidó pászka rítusához kapcsolódik, másfelől viszont tartalmilag egy egészen új ünnepel cseréli ki azt.

A pászka-rítushoz kapcsolódás elsősorban abban áll, hogy a legrégebbi, Márknál olvasható beszámoló szerint az étkezésen Jézus fog egy lepényszerű kenyeret, megáldja (bizonyára hálaadó imával, ahogyan a 23. versben), 12 darabra töri, s azokat odanyújtja a tanítványoknak, ezekkel a szavakkal: „Vegyétek, ez az én testem” (14,22). (Ugyanígy Mt 26-26-ban.) Azután abban áll, hogy Jézus valamivel később fog egy kehely bort is, hálát adva szintén megáldja, és azt mondja hozzá: „Ez az én vérem, a szövetségé, sokakért kiontvá” (23. v.). Máténál ugyanez van a 28. versben, hozzátéve „a bűnök bocsánatára” szavakat, amelyek azonban nem Jézustól származnak, hanem a keresztény gyülekezet liturgikus gyakorlatából, különben Márk nem hagyta volna ki őket.

Az utolsó vacsorával foglalkozó kutatás számára van itt egy *újdonosság*: az, hogy Jézus kezébe veszi a pászka-ünneplés elemeit (a kenyeret és a bort), odanyújtja és értelmezi őket, nem egy önmaga által elsőként elhatározott és kivitelezett cselekmény, ahogyan az egyházi dogmatika és liturgika számára hagyományosan tűnik, hanem olyan eljárás, amely a szokásos pászka-rítus szerint minden zsidó családapának kötelessége volt. A házígazdának elsősorban a pászkabarányt, a kovásztalan kenyeret és keserű füveket kellett szimbolikusan vagy allegorikusan értelmeznie, amire számos példát

hagyományoztak át, de azután a pászkavacsora négy kelyhét is.

Jézustól csak a kenyérre és a borra mondott szavait birtokoljuk, mivel ezekhez az elemekhez kapcsolta tanítását: ezeket akarta képekként használni a testét és a vérét illetően, az utóbbit küszöbön álló halálára vonatkozóan. Jeremias vizsgálatai újból bebizonyították, hogy Jézus cselekvése *képletes* cselekvés volt, az evésnek és az ivásnak *szimbolikus* jelleget kell hordoznia. Tévúton járnak mindazon teológusok és egyházak, akik és amelyek arról beszélnek, hogy a kenyér valamiképpen átváltozik Jézus testévé, a bor Jézus vérévé, vagy hogy a kenyér és a test, a bor és a vér természetfölötti kapcsolatba kerül. A kenyér kenyér marad, a bor bor marad, és ezért amit a tanítványok és az őket követő keresztények magukhoz vesznek a szájukkal, az csak kenyér és bor, nem valamiféle mennyei anyag (szubsztancia) – tehát az utóbbi értelmében vett „szentség” fogalma elavult. A tanítványok egyáltalán nem érthették másképpen urukat és mesterüket, aki kis családjuk jámbor családapjaként és hús-vér emberként ült körülükben.

Ezzel persze még nem merült ki az adomány értelme. Kettős példázatával mit akart mondani Jézus? A helyes értelmezés érdekében szem előtt kell tartanunk, hogy a kenyérről és a borról mondott szavak nem közvetlenül egymás után hangzottak el, hanem az előbbi a pászkabarány megevése előtt, a másik pedig utána. Ezért a két mondást egymástól elválasztva kell szemügyre venni.

Ha mármost a szinte általános nézet szerint a *kenyér* odanyújtásához fűzött mondatban már benne rejlik az utalás Jézus küszöbön álló halálára – mondván, hogy a kenyér megtörése Jézus testének a halál általi „megtörésére” céloz –, akkor ezzel a felfogással nem érthetünk egyet. A kereszten meghalást nem lehet a test széttörésének nevezni. Ez a szófordulat nem is kerül elő az „úrvacsora” alapításáról szóló egyik beszámolóban sem. Kizárólag Lukácsnál van valami kiegészítése a „test”-nek, ez azonban csak így hangzik: „amely értetek adatik” (Lk 22,19), és még ezt a késői szöveget is minden bizonnal csak a hagyomány formálta meg. A kenyérről és a testről szóló mondatban tehát természetes értelmezés esetén elsődlegesen csak ez lehet benne: „A kenyér nyújtásával egyúttal önmagamat is nyújtom nektek, mindazzal az üdvösséggel és áldással együtt, ami számotokra van bennem, és amit e kenyér hívó elfogyasztásával ti magatokévá is tesztek, ahogyan magatokévá teszitek a kenyér testet tápláló erejét azzal, hogy elfogyasztjátok.” És az egyetlen lapos kenyér megtörése és 12 darabjának kiosztása csak azt jelentheti, hogy minden egyes tanítvány egy összetartozó közösség tagjának érezze magát, és hogy ezen közös étkezés által megerősödjék a tanítványok gyakran hiányzó közösségi érzése. Azt hiszem, ezzel kimerítettük Jézus kenyér-példázatának értelmét.

Aztán persze ami azt a mondatot illeti, amelyet Jézus később a *bort* tartalmazó kehely fölött mond, világos a bornak az ő kereszten kiontandó vérére

irányuló értelmezése (az *ekhkünnamenon* jelen idejű melléknévi igenévnek itt jövő idejű értelme van). Márknál így hangzanak a szavak: „És vett egy kelyhet, hálát adott, és odaadta nekik, és mind ittak belőle; és azt mondta nekik: 'Ez az én szövetségi vérem, amely sokakért kiontatik'.” Itt még egyszer világossá válik, hogy a bor és a vér egyenlővé tételét *képileg* kell érteni, nem pedig valamiképpen lényegileg; mert vért inni egy zsidó számára visszataszító és lehetetlen dolog volt. Jézus tehát arra hívja föl a tanítványok figyelmét, hogy – amint többször is előre megmondta – a kereszten ki fogja ontani a vért értük, és arra szólítja fel őket, hogy ezt a kehelyben lévő vörös bort a vérenek képeként igyák, más szavakkal: e szimbolikus ivás által tegyék magukévá az ő halálának áldását. Tehát azt akarja, hogy ártatlan életének ez a félelmetes vége mégis értelmesen érthetővé legyen számukra, hogy így megóvja őket hitük teljes összeomlásától. Tehát a lélekápoló szeretet tettét viszi végbe számukra.

De hát akkor *milyen értelmet* ad a halálának? Ez abban jelenik meg, hogy „szövetségi vérnek” (Márk és Máté) vagy „az új szövetség vérenek” (Lukács és Pál) nevezi a vért. Ha Jézus itt egy új szövetségről beszél, amelyet létre akar hozni, akkor ily módon szembe akarja állítani azt egy régi szövetséggel. Milyen szövetséget jelenthet ez? Magától értetődően elsősorban Isten és az általa kiválasztott nép, Izrael közti szövetséget. De most két lehetőség marad. Általában arra a szövetségre gondolunk, amelyet Isten és a nép között Mózes kötött a Sínai-hegyen, ahogyan Mózes 2. könyve 24,1-8 írja le számunkra. Az egész Ószövetség ismételtén úgy utal erre a szövetségkötésre, mint ami az alapja Izrael páratlan helyzetének az összes népek között. Ez esetben tehát Jézus – felismerve ennek a régi szövetségnek az elégtelenségét és ideiglenességét, amint ezt már Jeremiás próféta kimondta (31,31-34) – egy olyan új szövetség alapítójának tekintette magát, amelyet vére ontásával fog megpecsételni. Itt azonban fontos figyelembe venni, hogy azok az áldozati állatok, amelyeket a Sínai-hegyen levágtak, *nem* engesztelő áldozat bemutatására szolgáltak, hanem csak arra, hogy vért szolgáltatassanak. A vér egy részét aztán Isten számára az oltárra öntötték, másik részét pedig a népre, hogy így szembeszökően jelezzék a kettőjük közti szövetséget, amint ez az ókorban szokásos volt szövetségkötésekkor. A közös részesedés ugyanabból a vérből a lehető legszilárdabban összetapasztotta a vér mindkét fogadóját, legyenek azok ember és ember, vagy Isten és ember. A különbség a mi esetünkben csak az, hogy a Sínai-hegyen *állatok* vére erősítette meg a Mózes által kötött szövetséget, a Golgotán viszont magának a szövetség megkötőjének a *saját* véréből van szó. Jézus szavai tehát azt akarták mondani: „Valahányszor ilyen emlékünnepen isztok ebből a borból, ezáltal az Istennel kötött szövetséghez tartozóknak valljátok magatokat, Isten pedig ahhoz a szövetséghez tartozónak vallja magát, amelyet közvetítőként én kötöttem egész

működéssel, és a halállal pecsételtem meg. Ezáltal újból járnak nektek szövetség összes gyümölcsei, amint másfelől ti megfogadtátok, hogy elfogadjátok azokat, és hűségesek lesztek ehhez a szövetséghez.”

Jézus életéről 1954-ben készült írásában H. J. Schoeps vallástörténész joggal mutatott rá arra, hogy ezek az új szövetségről szóló szavak végső fokon egy keresztyén egyház létrejöttének az alapját rakták le, hiszen ezt az egyházat „Istent és embereket Krisztusban átfogó szövetségnek” kell nevezni. Mindenesetre a tanítványok először nem értették meg azt a felszólítást, hogy egy új szövetség összetartozó tagjainak érezzék magukat; mert amint a négy evangélium mutatja, valamennyien szétfutottak, és nem valamiféle szövetségre hasonlítottak, hanem egy megriadt és szétszóródott, pásztor nélküli nyájra. Ami azonban aztán ismét összehozta és végérvényesen egy szilárdan összetartozó, új közösséggé tette őket, azt a Feltámadott megjelenései alkották, amelyek egyúttal ráütötték a pecsétet Jézusnak arra az igényére is, hogy egy új szövetség közvetítője legyen.

A kehely fölött elmondott szavaknak és ezek Sínai-szövetségre történő hivatkozásának az imént bemutatott felfogásánál kell megmaradnunk, a kehelyszavak Joachim Jeremias által előadott és helyeselt második értelmezése dacára. Jeremias ugyanis azt közli, hogy *a talmudi irodalom* több helyen is „a szövetség vérenek” nevezi az Egyiptomból történt kivonuláskor levágott pászkabarányok vért, tehát már az egyiptomi kivonuláskor megkötött a szövetség, és ennek a pászkai vérnek (Istent) engesztelő jelentőséget kell tulajdonítani. Eszerint Jézus aztán a saját vért, mint engesztelő vért állította szembe a kivonulás bárányainak engesztelő vérével. Csakhogy az egyiptomi kivonulásnak (2Móz 12. f.) ez a késői, rendkívül mesterkél, igazi rabbinikus gondolatokkal megszerkesztett értelmezése egyáltalán nincs összhangban a körülmények ószövetségi ábrázolásával, és Jézus, valamint kortársai véleményeként sem bizonyítható. Jézus belső okokból sem oszthatta ezt a véleményt, mert ez világosan azokkal a zsidó jutalmazási gondolatokkal operál, amelyek ellen ő mindig küzdött (amazok az Egyiptomból való megmenekülést annak jutalmaként fogják föl, hogy mind a körülmételés vérével, mind a pászka vérével engedelmesen teljesítették Isten akaratát). Tehát a kehely fölött elmondott szavainak magyarázatakor félre kell tennünk az egyiptomi pászkabarányok vért, és a fent előadott magyarázathoz kell ragaszkodnunk.

III.

Fenti, tisztán szentírás-magyarázati úton, dogmatikai elfogultság nélkül végzett vizsgálataink megmutatták, hogy az utolsó vacsora ünneplésének értéke lényegében azon az értékegyüttesen belül marad, amelyet Jézus szóbeli igehirdetése közöl velünk. [...]

Mindazonáltal az idők során gyakran megkísérelték, hogy rendkívüli üdvadományt tulajdonítsanak az „úrvacsorának”: misztikus, titokzatos egyesülést a mennyei Krisztussal, akit az ünneplésben különleges, érzékfeletti módon jelenvalónak gondolnak. Ez a szentírás-magyarázatilag tarthatatlan gondolat természetesen a legönkényesebb gondolatokra és legagyafurtabb kérdésekre csábít, amelyeknek már semmi közük sincs Jézus valódi szándékához, valamint az úrvacsora-ünneplés túlzó nagyrebecsülésére csábít, mintha az úrvacsora a keresztény vallásosság legfelső szintje lenne, és a benne való részvétel a beteljesedett kereszténység jele lenne. Holott az úrvacsorában csak az a különleges, hogy itt sajátosan Jézus haláláról emlékezünk meg (amit persze csak akkor teszünk helyesen, ha egész életével összefüggésben végezzük). [...]

*Forrás: <https://sci-hub.ru/10.1163/156853659x00156>
(1959)*

*Novum Testamentum 1959-jan vol. 3 iss. 1/2 pp.70–79
Ford.: g.g.a.*

MÁRCZI IMRE

ETIKAI PROGRAM

(VÁZLAT)

A körülöttünk folyó változások olyan lehetőséget kínálnak az élet minőségének megjavítására, amilyen talán soha nem volt a magyar történelemben eddig. Nagy veszély fenyeget mindazonáltal: Az, hogy nem tudunk élni ezzel a lehetőséggel - mint ahogy az már többször megtörtént a századok során (kihasználatlan győzelmek, Mohács, stb.). Mintha nem volnánk képesek arra, hogy a rendelkezésünkre álló életteret betöltsük (a népesség mai fogyása!). Az utóbbi 150 év során bennünket ért vereségek nyomán mintha sokkos állapotba kerültünk volna. Egyfajta tudatzavarban vagyunk. Nem tudjuk, kik vagyunk, mit akarunk. Nem tudjuk mi az értékes és mi az értéktelen. Az utóbbi 40 év alatt felnőtt egy olyan generáció, amely hagyományok és igazi emberi értékek nélkül volt kénytelen berendezni az életét. Ennek következtében félok, hogy nem fog tudni megbirkózni azokkal a feladatokkal, amelyek rá várnak.

A magyarság pusztul; a társadalomban erősödnek a negatív tendenciák. Nem ment meg bennünket az, hogy annak a kapitalista-szabadversenyos nyugati civilizációnak a karjai közé dobjuk magunkat, amely az emberiség mai megosztottságáért felelős, ennek erejében áll fenn, és mellel az ökológiai katasztrófa árnyékát vetíti előre. Nem ment meg bennünket a kommunista-szocialista eszme sem, mert bebizonyosodott róla, hogy utópia.

Harmadik utat kell találni, mégpedig olyat, ami mindkét paradigmán túlmutat.

Járható út az, amely lehetőségeinknek, adottságainknak megfelel. Ehhez számba kell venni a következőket:

1. Totálisan eladósodott ország vagyunk. A háborús károk, az ötvenes-hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek lehetőségeinken felüli, ésszerűtlen gazdálkodása és elképzelhetetlen mértékű pocsékolása miatt csak úgy tudott a mai szintre növekedni az életszínvonal, hogy nyugati kölcsönökből finanszírozták azt. A kölcsönök visszafizetésére semmi lehetőség nincs, mert

- nem is akarják a kölcsönadók: legjobb üzlet beszédni az évi magas kamatokat;

- a gazdaság ma és a belátható jövőben nem képes rá;

- a távolabbi jövőben (gyermekeink, unokáink) előregedő társadalommá válunk és az energiákat lekötő az öregek eltartásának gondja.

2. Szellemileg és erkölcsileg tönkrement ország vagyunk. A ma középkorú és annál fiatalabb nemzedék szaktudása képtelenül alacsony; emberi tartása, értéktudata és viselkedéskultúrája lepusztult.

3. Demográfiai katasztrófa fenyeget: félok, hogy olyan mértékben fogy a népesség munkaképes része, hogy összeroppan a rá nehezedő terhek alatt (öregek eltartása, külföldi adósságok, környező országok fenyegetése és az ott élő magyarság megsegítése, fogyasztói életszínvonal kihívásai, nemzetiségi ellentétek, stb.)

4. A nemzetiségi ellentétek növekednek (cigányság, románság, svábság, zsidóság és magyarság viszonya).

5. Polarizálódik a társadalom (újjgazdagok és értelmiség, dolgozók és ügyeskedők, szintenmaradók és elszegényedők, stb.).

6. Fogy a bizalom és együttműködés, ami mögött a becsület, az adott szó hitelének hiánya áll.

7. Hiányzik a teljesítmény: pótcselekvésekben forgácsoljuk el erőink legjavát.

A listát tovább lehetne folytatni, de ennyi is elég annak belátásához, hogy a nyugati fogyasztói színvonal elérése számunkra irreális, mert nem tudunk olyan színvonalon termelni, amilyen annak fenntartásához szükséges volna; ugyanakkor nem is kívánatos, mivel ez hagyományos értékeink megsemmisüléséhez vezethetne igen rövid időn belül, ahogyan az az európai fejlődés útjára lépett társadalmakban mindenhol történt. A legfontosabb tennivaló, hogy a megmérgezett, lepusztított tudatot helyreállítsuk. Ezért:

1. Tudatosítani kell a fentieket. Az alternatív szervezetek adjanak ki felhívásokat, és tegyenek meg mindent, hogy ezek a gondolatok eljussanak az emberek tudatáig. Vegyük észre, hogy a tömegkommunikációban végzetesen egyoldalúan csak a vágyakról, elképzelésekről, törekvésekről van szó, de arról, hogy mi ezek megvalósításának a valós alapja, mindenki hallgat. "Majd a nyugati tőke" - mondják ilyenkor. A nyugati tőkének egyetlen célja van: minél több profitra szert tenni - bármi áron. Azaz: olcsó munkaerő és minél nagyobb piac a fogyasztási javaknak. A Nyugatnak nem érdeke egy erős Magyarország, mert ez versenytársként léphetne majd fel. A Nyugatnak nem érdeke egy egészséges, egységes magyar nemzet. Ha érdeke lenne, nem tették volna nyomorékká olyan cinikus nemtörődomséggel Trianonban. Ami Erdélyben, a Csallóközben, Kárpátalján a magyarokkal történt és történik azóta, azért a nagyhatalmak, a Nyugat közönye felelős a legnagyobb mértékben. Vegyük tudomásul, hogy igazából csak magunkra számíthatunk!

2. Adottságtaláló, jövőkutató, alternatívákat kereső munkacsoportokat kellene létrehozni. Ezek a tényleges erőforrások számbavétele, feltárása alapján javaslatokat dolgoznának ki olyan megoldásokra, amelyek az élet minőségét rövid távon is javíthatnák. Ehhez elsősorban szellemi erőfeszítés, alkotó erő szükséges, nem pedig pénz. Ezenkívül szükség volna középtávú ("ötéves") elképzelésre, és persze hosszútávú tervekre is.

3. Vissza kell fogni magunkat a mennyiségi, anyagi fogyasztástól! Ezt a stílust még a hatvanas években vettük fel, amikor nem tudtuk, hogy nem a munkánk, hanem a nyugatról felvett kölcsönök állnak mögöttes. Félreértés ne essék: nem a kisnyugdíjasok, nagycsaládosok jövedelmét kellene tovább csökkenteni, hanem a fogyasztás szerkezetét kellene egészségesebb irányba terelni árakkal, adókkal, támogatásokkal és a megtévesztő, csicsás reklámok helyett valódi információkkal.

4. Vissza kell hozni azt a termelési kultúrát, amelyben a dolgozó magának érzi és annak megfelelően kezeli a termelési struktúra elemeit: gépet, anyagot, energiát és persze a munka végtermékét. Nem nehéz belátni, hogy a jó ritmusban végzett minőségi, eredményes munka önmagában is kielégültté teszi az embert, aki ezek után nem robotot lát a munkában és nem menekül előle minden lehető módon a legképtelenebb pótcselekvésekbe (japánok viszonya a munkához!). Ennek érdekében a dolgozókat tulajdonosokká kell tenni az üzemekben.

5. Radikálisan meg kell javítani az oktatást. Ehhez óriási lökést adhatnának a felekezeti iskolák. Visszaállításukkal olyan erőforráshoz jutna az oktatás, amilyen állami pénzekből a mai helyzetben nem biztosítható. Ezek a helyi, közösségi tudat műhelyeként egyben a fentiekben hiányolt identitás új forrásai is lehetnének.

6. A társadalomban tapasztalható előítéletek és unszimpátiák leépítése nélkül erőnk jelentős része felőrlik a gyűlölködésben és annak következményeiben. A zsidóság és a cigánység gondjának megoldása nélkül nincs magyar jövő. Mielőbb létre kell hozni azokat a fórumokat, ahol az említett két népcsoportot feszítő gondokra megoldást lehet találni.

7. Demográfiai vitát kell nyitni annak érdekében, hogy a tényeket megismerje a társadalom. A legfőbb termelőerő - bármilyen technikai színvonal mellett is - az ember. Számításba kell venni a munkaképesek alakulását a következő években és évtizedekben. Minden eszközzel elő kell mozdítani a születések számának növekedését. Ez összefügg az identitástudattal: aki tudja, hol a helye és mit akar, az vállalja az életet, és ami azzal együtt jár: annak megsokszorozott továbbadását.

8. Nem túlzás azt mondani, hogy mai helyzetünkben transzcendens hit kell ahhoz, hogy valaki vállalja azt az életet, ami itt vár rá, és minden erejét megfeszítve alkotó módon alakítsa is azt. Ezt a transzcendens hitet fel kell szítani! Nem holmi gőzös ideológiákra gondolok, hanem arra, hogy az élet önmagában egyetemes érték és a sokféleség az élet esélyeit növeli; tehát az a kultúra, amelynek itt örökösei vagyunk, megőrzendő és átmentendő akkor is, ha nekünk semmi hasznunk nem lesz már belőle. - Az a nép (egyen, csoport), amelyben nem él legalább ennyi öntudat, nem is életképes, és csak kolonc a környező népek nyakában; előbb-utóbb el is tűnik a történelem színpadáról.

9. A kis, helyi közösségek a családon túl az élet legfontosabb hordozói. Klasszikus formái a helyi vallási közösségek, de ezeket a nagy egyházak általában a mindenkor uralkodó hatalommal szövetkezve elnyomták. Mára kialakultak és ma is alakulnak a profán közösségek. Ezek legtöbbször azonban ott van valamilyen alapvető emberi érték, sőt, transzcendens eszme, amely köré az emberi élet szerveződik. Nagyon kellene támogatni a kis, helyi közösségek létrejövését, mert ez olyan közeget teremt a (családban is) egyre jobban elmagányosodó emberek számára, amelyben

aktivitásukat a köz hasznára kiélhetik, és nem kényszerülnek pótcselekvésekre.

10. A vallási kisközösségek elkötelezettség, etikai értékek tekintetében általában élenjárók, magas fokon szervezik az életüket, ezért a szerves, működő társadalom felépítése terén pótolhatatlan szolgálatokat tehetnek; a fentiekén túl ezért is kívánatos támogatásuk.

Meggyőződésünk, hogy az ember boldogsága nem jólét kérdése, hanem az emberi minőségtől függ elsősorban. Ezt a minőséget kell növelni egy transzcendens eszmény jegyében. Számunkra ez az evangéliumi alapelvekre épülő szeretet (személyes odafordulás, kooperáció, közösség, erőnemalkalmazás) megvalósítását jelenti a társadalomban - az egyéntől kezdve a családon át a nagyobb közösségekig.

Gondolatainkat vitára bocsátjuk. Szeretnénk mindazokat elérni, akik hajlandók egyénileg is tenni valamit az átlag-elvárással szemben a magasabb emberi (szellemi-erkölcsi) értékek megvalósításáért, és készek ebben másokkal is együttműködni. Szeretnénk megtalálni a közös alapot és a cselekvés különféle módjait azokkal is, akik nem mindenben értenek egyet a fentiekkel. Arra számítunk, hogy kialakul egy szélesebb értelmiségi (=felelősen gondolkodó és cselekvő) összefogás, amely a saját út keresésének fáradságos és hálátlan feladatát magára vállalja - ha kell a közvéleménnyel szemben is. Tudnunk kell, hogy ezek a gondolatok nem számíthatnak nagy népszerűségekre a szűken vett fogyasztói jólétben gondolkodó emberek körében. Ennek ellenére talán létrejöhetne egy olyan alkotó kisebbség, amely mégis befolyást tudna gyakorolni sorsunk alakulására e hazában. Azt szeretnénk elérni, hogy ne menjen bele a mai magyar társadalom egy tőle teljesen idegen, materiális, kultúra nélküli fogyasztói ideológiába és az annak megfelelő gyakorlatba, mivel ez nem a mi utunk. Vannak saját szellemi értékeink, hagyományunk, kultúránk, és nekünk ezek alapján kell az életünket berendezni és másokat gazdagítani - szerves, kooperáló közösségek útján.

Problémák:

- Nincs részletes és átfogó ismeretünk a mai magyar valóságról: a pártbürokrácia és az általa irányított állami adminisztráció és tudomány csak felszínes, tendenciózus ismereteket nyújtott, amelyekre nem lehet alapozni. Nem ismerjük adottságainkat (gazdasági, földrajzi, szellemi, erkölcsi, etnikai, kulturális, stb.).

- Nem ismerjük a közelmúlt igazi tényeit és történetét, amelyek nélkül a mai

helyzet nem érthető meg és a jövő nem tervezhető (adatok, tények, tendenciák).

- Az elmúlt negyven év kontraszelektív gyakorlata és hamis, értékromboló nevelése infantilizálta a társadalmat.

- Eszmei alapok tisztázatlansága: bolsevik eszme, kommunizmus, szocializmus, kereszténydemokrácia, szövetségi rendszerek és államalakulat (kikkel, hogyan?).

- Rövidlátás (távlati perspektíva hiánya), saját körön túl nem látás (önzés, csoportérdek).

- Mohóság (ésszerű határon túl is mindent megragadni, begyűjteni - a dolgok okos, kooperatív működtetése helyett).

- Nemzetiségi gondok (cigányság, svábság, románság és menekültek).

- Együttélés a zsidósággal (a múlt tisztázása és rendbetétele, a jelen érdekek; élettér).

- Falu, vidéki társadalom (műveltség, értékorientáció, képzettség, munkahely, egzisztencia).

- Mezőgazdaság (kié legyen a föld? - "kertmagyarország"? biodinamikus nagyüzem? - egyéb alternatívák).

- Fiatalság (képzés, egzisztencia, egészség!).

- Nevelés és oktatás (a jövőre történő felkészítés).

- A család helyzete és várható jövője (válás, demográfiai perspektívák).

- Kis/alternatív közösségek.

- Vallási ideológiák és egyházak, közösségek - egyéb ideológiák - transzcendens hit (ami a történelmet túllendíti a holtponthoz - egyének áldozatvállalása révén).

- Küldetésünk (zsidóságé, kereszténységé, magyarságé stb.) - birodalmi eszme és a kis népek - helyünk Európában, a világban.

CSAPODY TAMÁS

KONFORMITÁSOK

Az állam, a hatalom, az uralomra törekvők, a fent lévők mindig megkövetelték az engedelmisséget, a hatalomgyakorlás ideológiájával való - bizonyos fokú - azonosulást. Elvárták és megkövetelték állampolgáraiktól, alattvalóiktól a konformitásnak

legalább a legalacsonyabb fokát: a behódolást. A behódolást elő lehet segíteni előjogokkal, jutalommal és büntetéssel: a konformitás három típusa közül ezt lehet a leghamarabb elérni, viszont a legkevésbé maradandó. A behódolás mindig csak alkalmi lehet: folyamatosan jelenidőben lehetséges történés. A kívülről irányított behódolás a személyiséget nem érinti, csak a felületen, a viselkedés szintjén mutatható ki "azonosulás". Amikor egy tan, egy eszmerendszer, egy ideológia hatni kezd, amikor megérinti a személyiséget, akkor a konformitás második fázisáról, az azonosulásról, az identifikációról beszélünk. Az identifikációt az eszme nagyszerűsége, hirdetőjének lenyűgöző alakja teszi lehetővé: az identifikációt a vonzerő hozza létre. Az emberben ekkor ébred fel a vágy, kezd megerősödni az eszmébe vetett hit: emberek elkezdnek hinni abban, hogy a ma hirdetett eszmék holnap valóra válhatnak. Hogy az eszme valóra váltásához szükséges magatartás kialakuljon, ahhoz a hirdető hitelességére van szükség. Csak akkor válhat valami a vérünné, akkor internalizálódhat, hogyha az elhihető cselekvési mód a személyiséget átjárja, hogyha a külső viselkedés olyannyira válik belsővé, hogy minden ellenőrzés fölöslegessé válik. Az internalizáció folyamata tart a legtovább, viszont leginkább maradandó: a személyiség személyiséggé válik. A konformitásnak ezt a típusát az igazságra törekvés motiválja.

Thoreau, Tolsztoj, Gandhi példája azt mutatja, hogy minden korban, minden földrészen ki lehet maradni a behódolás konformitásából, hogy lehetséges egy testben, lélekben és szellemben egyaránt elkorcsosult népnek, nemzetnek megmutatni a "jobbik részt": lehetséges valamilyen más normákhoz igazodó konformitás is. Meg lehet találni az emberi élet harmóniáját, alagutakat lehet ásni a hóba - pusztán csak az igazságra kell figyelni. Ők kiléptek a vérrel és vassal körülhatárolt konformitásból, átváltoztak és megteremtettek egy másik, szeretettel és békével megjelölt konformitást. Megteremtették azokat a feltételeket, kinevelték azokat az embereket, amelyekkel és akikkel létrehoztak egy mozgalmat, amely széles körben megteremtette a lehetőséget az újfajta konformitáshoz.

Ők hárman felismerték az igazságtalanságot, életükkel hitelesítették kimunkálták a saját "igazságközelítő" gondolatrendszerüket és szorgalmasan öntözték az ebben gyökerező magvakat. Ezzel adtak esélyt az újfajta konformitásnak, amit lehet erőszak nélküli együttműködésnek, passzív rezisztenciának, polgári engedetlenségnek, uralom nélkülségnek nevezni. Ezek a magatartási formák, életmódok mind csak belső meggyőződésből gyakorolhatók, élhetők.

Ezekkel nem elég csak azonosulni, ezeket nem lehet parancsra tenni. Hármójukban és követőikben internalizálódott, belülről fakadó automatizmussá, csontig ható élménnyé vált, hogy az erőszak semmilyen formája, soha, senki ellen nem alkalmazható.

Thoreau, Tolsztoj és Gandhi saját életükben sem tudták eszméiket maradéktalanul valóra váltani, utóhatásukat tekintve pedig elmondható, hogy a Nagy Kísérlet nem sikerült. Példájuk, szellemiségük azonban átsüt mindenfajta hatalmon, államtípuson, államformán és uralmon, a világméretű kardcsörtetésen. Szellemiségükből táplálkozott a dél-afrikai Luthuli, az amerikai Martin Luther King vagy Schmitt Jenő Henrik, Karácsony Sándor, Hamvas Béla, Bibó István, Bulányi György és sok névtelen "engedetlen". Valamennyien ugyanarról a szőlőtőről származnak, ugyanannak a tőkének a gyümölcsei. Ugyanabból a transzcendens világból táplálkoznak, amelynek kulcsszava a szeretet, alfája és omegája pedig az Isten.

KIRÁLY IGNÁCZ

ASZKÉZIS

Bevezetés helyett.

"Bevallom Uram Istenem színe előtt, hogy, meglehetősen vakmerő módon, ha nem egyúttal arcátlanul is cselekszem, midőn a türelemről írásba merészkedek. Gyakorlására magam, semmire való ember, teljesen alkalmatlan vagyok. Lám, hiszen azok esetében, akik valami dolog bizonyítására és ajánlására vállalkoznak, szükséges, hogy előbb annak gyakorlásából eláruljanak valamicskét maguk is, az állhatatos figyelmeztetést pedig saját viselkedésük példája irányítsa, mert különben tettek hiányában csak pironkodnak a megszégyenült szavak. Ó, bár csak orvoságos gyógyulást hozna ez a pirulás! És a szégyenkezés, hogy nem cselekedtük, amit másoknak ajánlani iparkodtunk, bárcsak cselekvésre oktatta minket." (Tertullianus művei 39. old.)

"A böjt és a munka egyaránt fárasztja és gyengíti a testet, ha tehát Isten dicsősége végett dolgoznod kell, inkább vállald a dolgot, mint a böjtöt. Ezt tartja az anyaszentegyház is, midőn a parancsolt böjtök alól fölmenti azokat, akik Isten s a felebarát ügyében fáradoznak. A böjtölés magabavéve terhes, de nem kevésbé terhes a betegek szolgálata, a börtönben sínylődők meglátogatása, a szomorúak vigasztalása, az irgalmasság egyéb cselekedetei. Ez utóbbiak

becseesebbek a bűjtnél, mert egyrészt a testet is megfűezik, másrészt gyűmölcsök sokkal nagyobbak és kiválóbbak." (Szalézi szt. Ferenc FILÓTEA 23. fej.)

I. `Ősi kultúrák aszkézise.

1. `Kína

Lao-ce Krisztus előtt a VI. sz.-i kínai bölcselő és vallásfilozófus szomorúan állapíthatja meg, hogy az emberek: "Meggzűletnek, és elpusztulnak". Az élet felé megy tíz közül három, a halál felé megy tíz közül három, és meghal tettei miatt megint tíz közül három. Miért? Mert nem lesznek úrrá az élet-vágyon." (Tao te King 50.) Aki életével szembezáll a Tao-val, az rabszolgája önnön vágyainak. A Tao, az Út, melyet mondani, hirdetni kell, mely törvény, létünk alapelve. Ehhez való hűség érdekében vágy nélkülívé kell váljon az ember, hogy a felületés vágyak miatt ne álljunk meg a jelenségeknel, hanem mélyre, lényegre törűek lehessünk. Nem a mi dolgunk a természet Isten adta törvényszerűségeinek módosítása aktivitással való befolyásolása. A mi dolgunk a belesimulás ebbe a rendbe.

A Confucius-féle erkölczstan (kínai vallásalapító Kr.e. 551-479) Lao-Ce szerint akkor vált szükségessé, mikor az emberek elhagyták ezt a létre-hagyatkozást. Ezért kell "égi akarattal" kényszeríteni az embereket a jó felé. A Confucius-erkölczstan nagyon gyakorlatias, a használhatóságra épűl, józan észet tartja vezérlűnek, és a nagyfokú emberszeretetet tartja a legfontosabb emberi teendűnek. Egész rendszere az emberek egymás iránti kötelességeire épűl, mellyel korának rendjét kívánta megtámogatni: "Az ősöknek kultusz jár, az élű feljebbvalűnak adű." Lao-Ce szerint erre semmi szükség sincs, ha Tao újra az élet középpontja lesz. Akkor ugyanis nem külsű cselekvési formák szabályoznak, hanem a legbelűről fakadó erű: "Tégy tett nélkül... a nehéz legyűzése könnyűvel indul. A nagy megtevése kicsinnyel indul... A bölcs nem kerűli a dolgok nehezét, az erűlkűdés mégse veti szét" (Tao te King 63). Nem veti szét, mert nem kívűlrűl ráhelyezett, belé öntűt erű mozgatja, elvárás serkenti, hanem önmagában hordozza ezt az erűt, ez az ő sajátja, s a benne levű erűt a szenvedélyek nem nyomják el, könnyedén, magától értetűdűen cselekszik. Nem engedelmeskedű, hanem önállű cselekvű. Aki a Tao szerint él, az szükségképpen cselekszik is. A cselekedetek három alap-kincse a szeretet, a mérték, a tartűzkűdás. "A szeretettel védekezű legyűzhetetlen. A természet fegyverei s a szeretet védelmezi." (Tao te King 67)

Milyen eszközűket ajánl Lao ce, az "űreg Mester" a fentiek elérésére? Mindenekelűtt szemlélűdű életet kell

élűni: a világy, az ember törvényszerűségeit kell felfedezni és azokba belesimulni. A népek nyomorúságyának oka, hogy a vezetűk a Tao törvényszerűségeibe való belesimulás helyett azokat a saját önzésűk szerint alakítják. (80. fej.) Az önszeretűsen felűl a Tao felé forduljunk: A legnagyobb csapás ugyanis az önszeretet: "Ha nincs bennem önszeretet, ugyan mi bajom lehet? A világyért élű jűságyára épűthet a világy." (Tao te King 13) Egyszerűságyra és egészséges életre kell törekedni (19. f.) és szerényságyra: "magát nem hirdeti ezért híres, magát nem dicsűri, ezért dicsű, magát nem kínálja, ezért vezetű." (22. f.) "Erényben az lesz tűkűletes, ki egyszerű és természetűs." (28. f.) "Nem szép az őszinte szű, nem őszinte a szép szű." (81. f.)

Az ősi kínai bölczélet jobbá akarja tenni az embert két féle úton: a Confucionista úton a külsű hagyományok, törvények elfogadtatásával, a taoisták pedig belű őnűnk törvényszerűségeinek felszínre segűtésével. Irányelveik elsűsorban a vezetűknek szűlnak, de bárki követheti azokat.

2. `India.

A tibeti jűga (egyesűlés) alapja az, hogy az egyéni én csak káprázat, mely mögűtt az abszolűt lélek van, az örűk ember. Ez az ember bennűnk nem él, hanem van, létezik. Létezik kezdettűl fogva és örűk idűkig. Az egyéni én megtevűszűtű élete testhez kötűt, szellemisége is, lelkisége is. Létűnk értelme eljűtűni az örűk emberhez. Fel kell számolnunk az egyéni ént. Ennek eszkűze a tapas, az önmegtagadás. A tapas, hűt, tűzet, szenvedélyt is jelenthet, összességében tehát azt mondhatjuk, hogy az önmegtagadás lángolása jűttat el az örűk emberhez. Magunknak kell tűzűnket meggyűjtani és rajta kell égnűnk, elhamvadnunk. (Innen a hindu halottak mágyán való elhamvasztása.) Ha ezt belátjuk rájűttűnk, hogy ez a teendűnk, akkor ezen ébren (vidya) kell munkálkodnunk. Az aszkézis nem akarja az embert kivetűkűzetni emberségébűl, hanem a magasabbrendű eredeti örűk emberhez kíván eljűttatni. Ezért kell lekűzdeni minden anyagias kötűttségű akadályt. Szű sincs tehát természetellenes mazohizmusról: "A jűga s az aszkézis - legyen az a kínai tao vagy a hindu atman, vagy a buddhista nirvana, vagy a pythagoreus teosis jűgágya - nem a természetellenes önkínzást tanította, hanem az embert módszeresen rávetűte arra, hogy a lélek heroizmusát önmagában ismét realizálni tudja." (Hamvas: Scientia Sacra 245. o.) A jűga uralmat akarűnmagunk fölűtt, de univerzális cűllal: "Az ember szentelje meg lényét teljesen, és ez a megszentelt lény szentelje meg a világy minden teremtményét... az egész természetet." (u.o. 247. o.) A jűga aszkézise szükségképpen szenvedést jelent. A szintézist keresű Hamvas az aszkézis jelképeinek,

példaképeinek a perui Pachacamac-ot, a mexikói Quetzalkool-t, a görög Dionisos-t, az egyiptomi Osiris-t, az indiai Shiva-t tartja. Mind valami nagy tervnek-tettnek lett vértanúja, és így kapták meg az igazi isteni lényüket a feltámadásban." (u.o. 248. o.) Isteni - meghalni tudó - sorsot vesz magára az ember, hogy szabadabbá tegye önmagát, ősi igazi létét, s úgy váljon alkalmassá az istenség befogadására. Ennek eszközei: az egyén tulajdonságai, javai, egyénisége, teste, melyeket a lélek keményen felhasznál, mikor hősiek lemondásokat gyakoroltat.

A buddhizmus öt parancsa a fentiek konkretizálásának indiai változatának tekinthető: Ne ölj, ne lopj, ne paráználkodj, ne haragudj, részegítő italt ne igyál. Vagyis ne növeljük a világban a bajt, a szenvedést, a pusztulást, - ez minden emberre vonatkozó parancs. A magasabb szinten levőket (pl. szerzeteseket) ennél többre kötelezi: el kell jutniuk a megvilágosító látásra. Az ő aszkézisük állapotzerű, folyamatos: az esős évszakban igénytelenül élve otthon elmélkedjenek a száraz évszakban pedig vándortanítóként, igénytelenül, koldulva éljenek. Megtisztulásukért, önnevelésükért havonta összejöttek bűneik bevallására és azok kijavítására. (Ezek a helyek ma gazdag kolostorok) (v.ö. Kühár: Egyetemes vallástörténet 169-192.)

A hinduizmus az indiai népvallás (melynek egy sajátos kiszakadó színe a buddhizmus), az íratlan szokások, ősi hagyományok folyama, melynek legmélyebb forrása a Védák (=Tudás). A Védák vallása szerint életünk értékességét úgy lehet megtalálni, hogy a lélek, (lehellet, prana) ereje szerint igyekszünk élni. A lélek adja az ételvet. A test él süketen, vakon, némán, gondolkodás nélkül, de a lélek nélkül nem. A világmindenséget az ő ok, a Lélek, az Atman hatja át és élteti. Az ember szemére varázslat borul (maya varázslat), de hivatása, hogy az igazi lét felé törjön: "aki tudja, hogy a lélek az egyetlen létező, az maga is életre ébred." (Taittiriya Upanisad). Az üdvösség útja a következő: 1. áldozat bemutatás, önsanyargatás (karmamarga), 2. az Abszolútum megismerése (Dnyamamarga), 3. személyes, jámbor odaadottság Istennek (bhaktimarga). Világosan megkülönböztetődik tehát az aszketikus, az intellektuális és a jámbor hitbuzgalmi rész. A hivatalos brahman-vallás útja az első, mely alkalmas tetteket tud arra, hogy a világ körforgásának (szamszara) végén az üdvösség legyen. Ha szó szerint nem is, de itt van a szoros kapcsolat a jógával, mikor is önfegyelméssel, sanyargatással akarják elérni mindazt, amit a Védák vallásában az áldozat-bemutatók, varázslások, a ráolvasások, és önmegetagadások hivatottak elérni. (Kühár II. 159. o.)

A japán Sinto (istenek útja) vallás aszkézise erős buddhista és kínai hatások alatt alakult. Az ember dolga kapcsolatot tartani az istenekkel, megtartani ünnepeiket és az istenek útjain járni azzal, hogy a sokféle vallási előírást megtartja (erkölcs, tabuk, tisztulások, stb.). A Sinto vallás istenei az élet minden területén ott vannak: 800 milliárd isten között a WC-nek is van istene.

3. `Amerika

Az asztékok (a régi Mexikó területe), a mayák (Közép-A.), az inkák (Peru) igen magas kultúrfokon álltak, de igen embertelen kultuszokat gyakoroltak. Az aszték város kultúra köztisztaságot, közvilágítást jelentett, de főistenük a Uitzlipochtli hadisten igazi ember arcokkal és emberi szivekkel borított kőóriás. Az aszkézis elsősorban a papok dolga, kiknek testén öncsonkítások nyomai, forradásai éktelenkedtek, melyeket kábítószeres füstölésekkel elért elragadtatásukban ejtettek magukon. Ilyen állapotban mutatták be emberáldozataikat, pl. a spanyol hódítók egy állványon 163 ezer koponyát számoltak meg.

A mayák békességesebb nép volt, szintén magas kultúrával. Családi életükben jellemző, hogy a vőlegénynek hat évig kellett a leány családjában szolgálnia, hogy a leány az övé lehessen. Természetesnek látszik tehát az egynejlőség, és mi ez, ha nem kemény aszkézis. A formális aszkézis itt is a papok életének sajátja.

Az inkák (= uralkodók) a Napisten helytartóinak tartották magukat. Istenüknek adott áldozatuk között minden ott van, amit értékeknek tarottak: arany, italok, állatok, szemöldökből kitépott szőr. A mindezekről való lemondás, a szegényebbé, csúnyábbá levés a nép aszkézise. Emberáldozatokat kiemelt ünnepekkor mutattak be, pl. egy új inka trónralépésekor, vagy halálakor, mikor hitvesét és ágyasait is feláldozták.

4. `Az iszlám

Az iszlám (= odaadott) lelkiéletnek öt pillére van: ima, megtartóztatás (sertéshús, alkohol), böjt (pl. Ramadan: nappal tilos enni), meghajlások, leborulások. Keményebb vonal is kialakult indiai hatásra: a szegénység-eszmény, az elvonulás a világtól, az elmélkedő befeléfordulás gyakorlóit a szurik, rongyokban járók. Őket nevezik arabul fakiroknak, perzsául derviseknek. Laza szervezetű kolduló, jámborok, akik önsanyargatásuk és csodatevő hírék miatt köztisztületben állottak. Ők az iszlám szentjei.

5. `Aszkézis a római birodalom vallási életében.

A hadi és kereskedelmi mozgások a görög szellemiségen túl a keleti misztériumvallások előtt is

megnyitották az utat. Az ősi politeista népvallások és a hivatalos államvallás istenfélelemre és a polgári erkölcsökre neveltek. Ezek hitelvesztése után, megmentési kísérletnek tekinthető a keletről örökölt császár-kultusz mitológiája. Ugyanilyen mentőkötél lehetett volna a vallásos jellegű bölcsesetek hatása is. A kor állapotának jó pogány bemutatói Seneca, Tacitus, Juvenalis, ésjó érzékeltetője Szt. Pál. (Róm 1,24-32.)

Aristoteles és Platon égre mutató metafizikáját felváltja a praktikus élet dolgaival foglalkozó moralizáló filozófiák sokasága. A sztoicizmus (Zeno Kr.e. 260) fegyelmezett ösztönöket legyőzni hivatott életet hirdetett. Epikureus iskolája (Kr.e. 270) már válogat az élvezetek között, rangsorol, a hedonizmus pedig már nem is válogat: "az élvezet a legfőbb jó". Létrejött az askézis ellentéte, a testiség filozófiája. (vö. Félegyházi: Egyháztörténet 28. o.)

A római birodalom süllyedése ellenére születnek számunkra is használható gondolatok. Lapozunk bele Seneca leveleibe. "A dőzsölés vagy kapzsiság egyetlen példája sok rosszat szül: házad élvhajhász barátja erőtlenné tesz, és elpusztít." (7. lev.) "A test eltúlzott szeretete félelmekkel nyugtalanít, szorongásokkal terhel... viseljük gondját buzgón, de mégis úgy, hogy mikor a józan ész, a méltóság, a hírnév parancsolja, a tűzbe küldjük." (14. lev.) "Amennyire csak tudod, szorítsd korlátok közé testedet, és tágítsd a lélek férőhelyét." (15. lev.) "A természet csekélységet kíván, a képzelgések mérhetetlenül sokat" (16. lev.) Végül egy szemléletes képpel biztasson Seneca az askézisre: "A katona a béke kellős közepén menetel, egy fia ellenség sincs, és sáncot ás, kimerül... hogy a szükségesnek megfelelően majd... Gyakoroljuk be magunkat... nehogy készületlenül lepjén meg a sors." (18. lev.)

II. A kereszténység askézise.

1. Az askézis Jézus életművében

Keresztelő János Machaira várában elbizonytalanodik Jézus Messiás voltát illetően. Itt a Messiás, ugyanakkor az útját előkészítő börtönben ül!? Miféle Messiás az ilyen?! Már előzőleg is egy-két meglepetés érte Jánost; Ő teveszörben jár, Jézus egybeszótt ruhában; az ő prófétai élelme a sáska és a vadméz, a Messiás pedig falánk és borissza ember hírében áll. János tanítványainak is fel volt adva a lecke, és nem is tudják megválaszolni, tehát kérdeznek: "Miért van az, hogy mi (t.i. János tanítványai) és a farizeusok böjtölünk, a Te tanítványaid pedig nem böjtölnek?" (Mt 9,14) A kérdés mögött sok kérdés húzódik meg: Messiásként hogyan lakomázhatsz a társadalom szemetjével, ahelyett, hogy bűnbánatra szólítanád fel őket? A farizeusok, ha külsőségesen is, de megtartják a böjtöket, tisztasági

törvényeket, stb., Te Messiásként még a látszatra sem adsz?! Jézus leértékelés nélkül válaszol: az új bor új tömlőbe való. Máté lakomájára pl. oly napon kerül sor, amelyen minden valamire való zsidó böjtöl (KIO II. 211. o.) Mi ez a jézusi új?

Önmagunkkal való szembefordulás nélkül nem lehet Krisztust követni, úton járni: "Tagadja meg magát..." (Mt 16,24). Az önamunkat megbotránkoztató testrészeinket (kéz, láb, szem) radikálisan el kell távolítani, ha be akarunk menni az Országba. A kép kemény, többet kíván az önostorozásnál, a ciliciumnál. Az úton járásért való teljes odaadottságot, ha kell, az önférfiatlanítást is (Mt 19,12). Ez a radikális stílus kiterjed a legemberibb kötelékekre is: "Aki hozzám jön, és nem gyűlöli apját, anyját, sőt még önmagát (lelkét, életét) is, nem lehet az én tanítványom" (Mt 11,29). A bűcsúzás előtti napokban újra hangsúlyozza: "aki gyűlöli életét ebben a világban, az örökéletre megőrzi azt." Gyűlölni az életemet Jézusnál azt jelenti: Az Isten Országáért ha kell, fejjel menjek a falnak. (KIO III/2 65. num). A nyugodt élet helyett életveszélyt is kell vállalnom. Igát és terhet kínál követőinek, az önmagukkal erőszakosakra képeseknek adja Országát (Mt 11,12). Aki meg akarja menteni örök életét, annak oda kell tudni adni ha kell, a biológiai életét. A hűség naponta, szabadon akart Jézus szerinti kereszt felvételét jelenti.

A jézusi askézis tehát annyit jelent, hogy az Országért tudatosan vállalom a sorsazonosságot Jézussal, annak mindennapos feszüléseitől az élet odahelyezésig. Elfogadom az Ő új értékszemléletét, és megvalósításuk érdekében keményen kézbe veszem egész önmagamot.

2. Az ősegyház askézise

A Didache (II.sz.) a szerdai és pénteki böjtölést azért ajánlja, mert ezek az Úr szenvedésének napjai, s így kell erre emlékezni (8.f.) A Didaskalia (Szíria III.sz.) a bűnök miatt írja elő a hatnapos böjtöt, de igen enyhén kezeli a nyugati kortársakhoz képest a penitenciákat: az összes bűnösöknek 2-7 heti böjt után megengedi a visszatérést az egyházba. A nyugati keménységet Tertullian (220) neve fémjelzi: A hűség megőrzéséért kemény tilalmakat parancsol, tilos szindarabokra járni, nők hivalkodó megjelenése, második házasságot fajtalanságnak tartja, bűnnek tartja az állami hivatalokban való munkát. Üldöztetés esetén a menekülés sem méltó a keresztényhez, de méltó hozzá a kemény böjti fegyelmre épülő hűség. Hippolitus (+235) azért kerül ellentétbe Kallistus pápával, mert szigorú bünbánati fegyelmet akar, szemben a pápával, aki még a fajtalankodókat is visszavette az egyházba. Cypriánus (+258) szerint az askézis mértékét a bűn nagysága határozza meg. Az askézis tehát eszköz a

bűnöktől való megtisztulásra. Különleges aszkézis szükséges azonban a különleges életmódok vállalásához: az Istennek rendelt szűzek ("az egyház kertjének virágai") kemény önmegtagadásokkal kell távöltartaniuk magukat a világ hatásaitól. (De habitu virginum) Általában a keresztények számára a penitenciák, vezeklések teljesítése adja az aszkézis gyakorlását, ezt tekinti bűn eltörlőnek, és nem a megbánást és feloldozást (De lapsis 14).

A kelet kereszténységéből Origenes kemény aszketikus élete közismert, önkasztrálása majdnem az életébe került. A Vértanú aktákból aszketikus életével emelkedik ki Péter, akit fiatalon megégettek, és Pamphilos, aki "Kitűnt minden erényben, kerülté és megvetette a világot, vagyonát megosztotta a rászorulókkal, közömbös volt a világi vágyakban." (Vértanú akták 326. o.) Az ősegyház legtöbbet emlegetett erénye az elviselés (patientia).

Az apokrif-írásokra is vessünk egy pillantást. Kiemelkedő a szent Tamás apostol cselekedetei, melyet szintén olvastak ősegyházi testvéreink az apostolok emlékünnepein (III.sz.). Az írás erkölcsstanában az evangéliumi erényeket ajánlja: keveretlenséget, szelidséget, szegénységet, hitet-reményt-szeretetet, de mindenképp föltti erénynek a szüzességet tartja, ennek dicsérete szinte enkratita jellegű (túlzó, önmegtagadó). Az aszkézisnek is ez a fő célja. Aki szüzességben él, csak az kap hatalmat a bűnök megbocsátására (94.f.), nyilvánvaló ebből, hogy számára a házasság bűnös és utálatos (11.f.). Tamás aszkézise is ebben a tisztaságot-megőrzésben nyilvánul meg, ezért tartja kenyéren, vizen, sön böjtjeit. A legfőbb bűnök is számára elsősorban az érzékiség bűnei (58.f.). (Pataky A.: Szt. Tamás apostol cselekedetei 1931).

Összefoglalóan megállapítható, hogy az ősegyház nem adekvát folytatója a jézusi hangsúlytevésnek, inkább folytatója kora aszketikus gyakorlatait kiemelve egy-egy jézusi rész-célt.

3. A középkor aszkézise

Ez a kor a nagy vallásos érzékenység kora. Szent Colette 4 évesen mindennap hallotta, hogy anyja sír, jajgat ima közben, annyira átéli az Úr szenvedéseit, majd felnővén maga is vajúdához hasonló gyöttrődéseket élt át, amikor Krisztus szenvedéséről olvasott. Az akkori emberek mindenben Krisztus szegény sorsát és szenvedéseit látják. A könnyekről, sírásról egész szakirodalom íródik. Karthausi Dénes szerint a könnyek az ima szárnyai, szt. Bernát szerint az angyalok bora. Ferrer Vince miséin halottasházra emlékeztető sírás-rívás hallatszott szüntelen. A francia Gerson józan szeme úgy látta, hogy az aszketika-

misztika kikerül az utcára. Megfelelő vezetés híján túl szigorú böjtöket tartanak, túl hosszú virrasztásokat, túl sokat zokognak, és mindez megzavarja elméjüket. Szerinte a tudatlan ájtatosság a legveszedelmesebb Krisztus ügyére nézve. Leírja, hogy a túlzott böjt milyen hallucinációkat eredményezett, sőt milyen szorosan kapcsolódott a mágiához. A középkor aszkézisét addig engedte a hivatalos egyház, míg az az egyén keretein belül maradt. Szt. Colette szélsőséges tisztaság-szüzesség-mániája addig fokozódott, hogy iszonyat töltötte el hangyáktól, csigáktól is, megveti a házasságmúltú szenteket. Ennek ellenére az egyház dicsérte őt és például állította a keresztények elé. Akik viszont önmagukon túllépve egyházi és társadalmi területre is alkalmazni akarták aszketikus elvárásaikat, azokat meghurcolták, kitagadták. Pl. Jean de Varennes a szexuális tisztaság forradalmára volt. Az egyház minden bajját a kéj-vágyban látja, állítja, hogy a bűnben élő papok szentségkiszolgáltatása érvénytelen. Azt kívánja, hogy a házasságtörést öszövetségi módszerrel büntessék, a megkövezéssel. Az egyházi tekintélyek ellen is fellép bűneik miatt, szükségképpen tehát, hogy a reimsi érsek tömlöcbe zárhatja. Az egyház elviselte a képi kifejezések széles skáláját, de írtotta az általa képviselt hitet veszélyeztető állításokat és azok állítóit. "Sienei Szt. Katalin mondhatta képszerűen azt, hogy szive átváltozott Krisztus szivévé, de Marguerite Porete máglyán végezte, mert valóságosan hitt abban, hogy lelke megsemmisült Istenben, s azt még valóságként hirdette is." (Huizinga: A középkor alkonya 195. o.).

A középkori ember tehát egyéni aszkézist sikerrel hirdet, de ha ez átmege társadalomkritikába, akkor máglyát gyújtanak. Mindent szabad, de a hatalmasokat kikezdeni nem. A másokért élést segíteni hivatott aszkézis helyett istenélményhajhászás lett, és látványos önsanyargatás. A végletek korszaka azonban hozott Jézusibb gyümölcsöket is. A XV.sz.-ban Kempis Tamás (Ágoston rendi szerzetes) sok üdvös megállapítást tesz. "Az az ember, aki még magát teljesen meg nem törte, hamar kísértésbe esik, és vereséget szenved apró, alávaló dolgokban... szivünk igazi békéjét azzal biztosíthatjuk, ha ellenállunk ösztönös vágyainknak. (I.6.f.) Térj meg szivedben az Úrhoz, és fordulj el ettől a nyomorult világtól... tanuld megvetni, ami odakint van, és egész elszánással az odabent valókra figyelj: meglátod, elérkezik hozzád Isten Országá." (II.1.f.)

Óva int, nehogy a kényelmünkön járjon az eszünk, járjon inkább Jézus Krisztus ügyén. Célja a gyakorlati Krisztus-követés, de hogy ide elérjünk, át kell gázolnunk magunkon. Túl a középkoron, a XVII. sz.-ban is íródott egy kiemelkedő írás, Szalézi szt. Ferenc "Filótea" c. műve örökérvényű gondolatokat ad: "ha

Jézus szivedben él, akkor ott lesz Ő minden cselekedetben, szavaidban, szemeidben". Hogy Jézus bennünk éljen ezért buzdít aszketikus életre: "a böjt a lelket Istenhez emeli, a testet megfűkezi, az erényt megkönnyíti... az érzéki étvágyat korlátozza, s a testet a lélek törvényeinek veti alá". (23.f.) Óva int a túlságoktól: "a túlságosan táplált, s a túlságosan lerontott test egyformán ki van téve a kísértéseknek". "A túlhajtott böjtölés, sanyargatás legjobb éveinkben képtelenné tesz bennünket a szeretet műveinek gyakorlására". "A mérsékelt sanyargatás s egyéb bünbánati cselekedetek serkentik a buzgóságot és a jámborságot". "A bőr kiütéseinek gyógyítására nem elég a fürdő, a vérnek kell megtisztulnia. Éppen így hibáink gyógyítására nem rossz ugyan a test sanyargatása, de mindenképp fölött szívényt kell megtisztítanunk." (23.f.) Szalézi Szt. Ferenc szerint az aszkézis tehát eszköz mindenképp előtt az ember belső Istenhez rendeződésére.

A XX. sz.-i rendszerező munkák közül Tanqerey (1932) könyvébe kell feltétlenül belelapoznunk. Szerinte az aszkézis küzdelem a rossz hajlandóságok ellen, abból a célból, hogy ezeket akaratumnak alá vessük, akaratumkat pedig az Istennek. Cél, hogy megszabaduljunk a teremtmények rendetlen szeretetétől, hogy Krisztust jól kövessük, hogy alkalmasak legyünk a felebaráti szeretetre, s végül, hogy megszentelődve töretlen hűségben haladjunk Isten felé. Az aszkézis az egész embert igyekszik kézbe venni: a testet és külső érzékeinket, a belső vágyainkat, a szenvedélyeinket, és végül az értelmet és az akaratot is. Az aszkézis tehát nála az egész ember odarendeződése Isten akaratahoz.

III. `Aszkézis és a Bokor

1. `Az aszkézisünk fogalma

A Bokor írásos anyagai többet mutatnak a hagyományos aszketikus vonalról. Tovább lépésünkben példaképünk a Messiás önküresítése - hogy szót, tettet értessen meg velünk - adja a kiindulási pontot (KIO. II. 82-83. o.). Ez bontakozik ki a jézusi élet-műben: A mindenkit szeretés parancsában az önmagunk szeretése is benne van, mint léttörvény, melyet a Messiás is megerősít, de egy kemény pontosítással. "Tanítása szerint az ember nem szeretheti egyszersmind a két különböző értékű létezését (biosz - dzóé)... Felhívásával - gyűlöljük biológiai életünket! - önmagunk igazi szeretésére hív fel... mely velejárója a másik felé forduló szeretésnek." (KIO. III./1 332. o.) A mindent elveszteni kész Jézushoz való ragaszkodás a messiási kívánalom. "Nem lehet utána menni anélkül, hogy az ember szembe ne fordulna egész önmagával... természeti énjével, biológiai életével... széjjel

vághatatlan egységes emberségével". "Önmagunk megostorozását soha nem kívánta, soha nem is ajánlotta... öncsonkítást nem gondolt, nem is tett, de gondolt ezeknél is súlyosabb következményekre. Igát és terhet kínál, az önmagukkal erőszakosok szerezhetik meg az Országát, az Országához tartozók viszont másoktól szenvednek erőszakot, üldöztetést. Aki az országbeli életet akarja, annak a biológiai életét is tudni kell odaadni, ha kell (KIO III/2. 65 num.) Az Úton járók emiatt a hűségük miatt kereszt-sorsúak, miként Mesterük. Egyértelmű a jézusi aszkézis: gondolataink, szellemiségünk átalakítása, érzelmeink, szívünk odarendezése, akaratum már vágyainkban való rendbetevése - s mindez a Messiás értékszemelete szerint.

Bokros írásainkban kezdettől tükröződik ez az odarendeződni akarás, "keressük a nekünk megfelelő önmegtagadási gyakorlatokat, első sorban az idő minél jobb felhasználását biztosító napirend készítésben és megtartásban". (Karaj 76/3. 37. o.) Arisztotelesz az erényt nem tudásnak (mint Platon) állította, hanem gyakorlás gyümölcsének. Ennek a gyakorlásnak neve görögül aszkézis. Krisztust követésünk világos látásból kiinduló megélése az adásnak, szolgálatnak, békességeremtésnek. Szervesnek mondjuk az aszkézist, mikor közvetlenül a fenti erényekben lépek előbbre, valamely önfegyelmésem segítségével (pl. a böjt felszabaduló összegét az éhezőknek juttatom). Szervetlen aszkézis, mikor önmegtagadásom áttételesen szolgálja a fenti magatartású útonjárást (pl. böjtölök, hogy egészségesebb, soványabb legyek, így nem leszek "pufi próféta"). A kettő egymásra épülve a leghatékonyabb: szervetlen önmegtagadásaink tesznek képessé a közvetlen áldozathozatalokra, melyek eredményeképpen szeretni tudjuk emebertársaink nehezen elviselhető egyedeit is. Egy 1978. évi lgy.-os elmélkedés a szervetlen aszkézis visszamentése érdekében gyűjtőfogalmak alá rendezi a bokorlelkiség szervetlen, de nélkülözhetetlen elemeit: lefekvés szentsége, étel-ital-ruha fegyelme, napirend szentsége. (78/2. 120-124. o.) Egy korábbi dolgozat a Tanqerey alapján ad világos áttekintést. Ugyanitt ismerteti a szerves és szervetlen aszkézist a Szolgálat 1975. karácsonyi száma alapján. Írásainkban a napirend szerepel kiemelten mint aszkézissel megtartandó feladat (pl. 1975/2. 15-18. o.). 1973-ban egy nagycsaládról szóló írás kifejti, hogy az általunk megvalósítandó értékek szükségképpen aszkézist igényelnek, pénzgazdálkodásban, életmódban, kultúránkban, liturgiánkban (1973. Fehér 118).

Összefoglalva, írásainban természetes jelenség, hogyha akarjuk a jézusi életvitelt, akkor el kell fogadnunk, sőt keresnünk kell az ezzel járó

aszketikusan átrendezett életformát is. Az első lépcsőfok a természetes emberségünk önnevelő kibontakoztatása. A második lépcsőfok a jézusi szeretet megvalósításával járó feszülések vállalása. A gyakorlatban sok kérdés merül fel: Szándékunkban etetni akarjuk az éhezőket ezért igénytelenségre törekszünk. Valóságban éhezőkasszánk megmerevedett, nem fejlődik. Igénytelenségünk ereje a rossz gazdasági helyzetben csak a szintentartásra látszik elegendőnek. Ha fejlődni is akarunk, pl. adástörvényben, akkor nélkülözhetetlen az aszketikusabb életforma. Minden lényeges területen kimutatható, hogy az első tűz ellobbanása után ott van jézusi élet, ahol az egész ember naponta odaadottá teszi magát szövetségmegújítóként. Ennek elősegítésére megtartó erejű életformát alakít ki, pl. aki apostolkodik, annak szellemi és lelki életet kell élnie.

Az erények dialektikája című 1979-es dolgozat (79/4) új szemléletmódot vezetett be. "Ha az erény az egyensúlyt biztosító összetevőket jelöli, párosával kell őket emlegetni, de ezen belül a keverés arányát a szituáció határozza meg. Más és más helyzetnek más és más az optimális aránya." Pl. Jézus haragja eredményeképpen gyógyít (Mk 3,4), ugyanakkor szelíd és alázatos szívű (Mt 11,29). Erénypárokban kell tehát gondolkodnunk. Az ember akkor harmónikus egy adott szituációban, ha egyik végletbe sem esve értékpárokban gondolkodik és él. A dühösség - szentharag - szelídség - halvérűség sorban a két közbülső erény pár. Ezt a módszert követve tekintsük át a hangsúlyos erényeket az aszkézis gyakorlati szemszögéből.

2. Aszkézisünk gyakorlati területei erénypárokban

a. Tékozlás-nagyvonalúság-takarékosság-fösvénység. A nagyvonalúságra nevelődéskor szoktuk emlegetni a jószívűség erényét. Gyakorlására buzdít az adástörvény nagy Bokor-irodalma. Rendező elvének a szükség kielégítése tekinthető. A magyaros jellemvonásként emlegetett kivagyiskodó viselkedés ennek a negatívja, a tékozlás: értékek szükségtelen herdálása. Ez a sertések elé szórt gyöngyök esete. Jézus gyakorlatában elgondolkodtató a kenyérszaporítás története: miért "termel" többletet, mikor a megetetés a közvetlen cél? (Mt 14,16; KIO IV. 91.num.) Nyilvánvaló az a mentalitás, ami az Istenre jellemző: megrázott, túlcsonduló mérték. Ugyanakkor összeszedeti a maradékot, hogy egy morzsa se vesszen kárba. Szükséget elégít ki túlradóan, de takarékos értékmezőrően.

Mindennapjaink feszülési pontja a kölcsönkérés - kölcsönadás. A fösvény takarékosra hivatkozva nem akar kölcsönadni, a tékozló nagyvonalúságra

hivatkozik, mikor értékek folynak el a keze közül anélkül, hogy tényleges szükségét elégítene ki. Az aszkézis a fösvénységre hajlamost a tudatos nagyvonalú jószívűsége, a tékozlásra hajlamost a tudatos takarékosra szólítja. Házasságban nagy áldás, ha a felek egymás jó kiegészítői. Hajlamunk tudatosítása és a harmóniára törekvő aszkézisünk fejlődést hoz. Gyermekreikre vonatkozóan azt tapasztaljuk, hogy a tékozlásra hajlamos hagyja szét a játékaikat-dolgait, és ő hajlamosabb a látványos ajándékozásra. Őt takarékosra kell nevelnünk azzal, hogy adjon kölcsön, vagy cseréljen egy időszakra. Az ajándék adásában már kicsiben is a szükségét kielégítés és a másoknak való örömet okozás vezessék, szemben a kivagyisággal és a magának örömet okozás kizárólagos szándékával. Ha azt parancsoljuk, hogy ne adja oda a dolgait, az a fösvénység felé löki, pedig takarékosra kell nevelődnie. A birtoklás vágya civakodó gyereklétköre általában rövid ideig tartó, sokszor erőpróba inkább. Csökkentésére egyik mód a civakodás tárgyának kiemelése, az a játék egyiknek se lesz egy időre. Egy másik módszer az időbeosztás, eddig te, utána te játssz vele. A sorrend megállapításában a rászorultsági és gyámoltalansági szempontok segíthetnek (pl. az ügyetlenebb nagyobb gyerek előnyt kaphat az ügyesebb kissebbel szemben.)

b. Szétszórt-mindenkiért élő-övéiért élő-önközpontú. Itt a szolgálatról van szó. A másokért élés egészséges harmóniáját a mieinkért és a mindenkiért élés dialektikájában kell megtalálnunk. Az I.O.-ban ez a naggyálevés útja. Jézus gyakorlatából idekivánczoljuk a Mk 6,34: "Látta a nagy tömeget, megesett a szíve rajtuk." Annak ellenére történt így, hogy előzőleg elhatározták tanítványaival, hogy elvonulnak végre a tömegtől, hogy pihenjenek egy kicsit, hogy végre csak együtt lehessenek. Mindez ellenére a pásztort nem találó tömeget késő estig tanítja. Nem a holt fáradt tanítványait küldi tanításra, Maga szolgál tovább. Ugyanez a harmónia jellemző a Jézus tanításában rejllő, egész világot átölelni akaró apostoli küldetésre, és arra, ahogyan Jézus mindenekelőtt Izrael házának elveszett juhaihoz érzi küldve magát (v.ö. KIO IV. 31 num. és G.Lohfink: Milyennek akarta Jézus a közösséget 1.f.)

A szétszórt ember hajlamos arra, hogy mindenütt nagy teljesítményeket, szolgálatokat produkáljon, csak házatáján fut minden, csak otthon lomha és nemtörődöm. Neki az aszkézis az, ha a saját kertjét ássa, a saját lakását meszeli, a saját családja igényei szerint is tevékeny. Az önközpontúságra hajlamos ember övéiért példásan szolgálatkész. Ő a minta anyja, a példás apa. Kiteszi lelkét, szolgálatai véget nem érően arra irányulnak, hogy mindent megadjon övéinek. Csakhogy

ezzel ki is merül ideje-energiája. Sőt, házastársa, családtagja mások felé fordulását is könnyen naplopásnak látja, és a másokért élesten tudja elválasztani a szétszórt viselkedéstől: Neki az aszkézist a fészkenkívüli szolgálatok jelentik, ennek érdekében kell legyőzni önmagát. Mindkét szélsőséges viselkedési hajlam legyőzésének módja, ha energiáinkat a szolgálat érenypárjának harmóniájára fordítjuk, a negatív menekülés helyett a pozitív másokért és mieinkért élésre. Gyermekünkénél is jelen van az olcsó, könnyű sikert ígérő máshol szolgálás, és a szürke otthoni feladatok ellátása közötti feszültség. Aszketikus kincsek maradtak ránk ennek orvoslása céljából a középkorból: a névtelen, pózmentes szolgálatok és alkotások Isten előtti értéke és jellemnevelő ereje. Az erre való nevelés és nevelődés jézusi biztatású, a rejtekben levő Atya szeretete lesz a jutalmunk. Akik mások szolgálatát teszik hivatásukká, miként a Messiás, azoknak támaszkodások helyett támaszokká kell nőniük. Gyermekünk nagyvárosát nem elsősorban a tantárgyi előmenetelben, a zenében, a sportban kell látnunk és megkövetelnünk, hanem a testvérei és a rászoruló szolgálatában való fejlődésükben. Erre irányuljanak elsősorban feddéseink, dicséreteink, biztatásaink. Ha megmondod, mit álmodsz gyermekedből, megmondom ki vagy.

c. Erőszakos-kemény egyéniségű-szelíd-gyáva. A békességteremtésről van szó. Arról, hogy ne mondjuk erőszakosnak azt, aki keményen és rámenősen képviseli jónak látott gondolatát, arról, hogy ne tartsuk gyáva nyúlaknak a szelídeket, kiknek keze "gyöngye a rosszra". Jézusnál a harmóniát jól példázza az élő kenyérről mondott beszéd (Jn 6,22-60). Kemény konok ragaszkodással mondja tanítását, hallgatósága zúgolódása ellenére is. Tágabb tanítványi körének megbotránkozása ellenére is. Sőt ezek elmenetele ellenére is, és végül legszűkebb baráti köre, a 12 elmenetelének lehetősége ellenére is. Ahogy mérgesedik Jézus helyzete, úgy keményednek szavai a nép vezetői felé is: képmutatók, viperák fajzata, hazugok, sátán fiai, tolvajok és rablók, béresek, gyilkosok, gonoszak... (v.ö: Gromon: Beleszólt-e Jézus társadalmi kérdésekbe? K.A. 85. 32.o.) Ugyanakkor a juhok elmenekülési (Mt 10,23) magatartására biztat üldöztetés esetén, magát is szelídeknek mondja, példáját követendőnek (Mt 11,29), a szelídeket pedig boldogoknak mondja (Mt 5,5).

Kevésnek látszik az a fogalmi megkülönböztetés, mely erőszaknak mondja a fizikai bántást, és nem mondja erőszaknak az egyéb személyt letaposó módozatokat (KIO. III/2. 59 num.). A kikényszerített szeretet nem szeretet. A kikényszerítés nemcsak fizikai megbüntetéssel lehetséges. A kikényszerítő és a

kényszerített között nem csupán a fizikai erő alkalmazás lehetséges. Ez is lehetséges, mint a kényszereszközök egyike. A kényszerítő és a kényszerített vonatkozásában két tényező a döntő: a kényszer eszköz és a kényszer hatékonyság. A kényszer: akarat irányok ütközése során a kényszerített a maga eredeti akarat iránya ellenére változtat állásfoglalásán. A kényszereszköz az, amellyel a kényszerítő eléri ezt a változtatást. A kényszer nagysága attól függ, mekkora változtatás történik a kényszerített akaratának irányán és mekkora változtatás történik a kényszerített akaratának tárgykorán. Ha pl. ezer lépésre kényszerítenek, ez kisebb erőszak, mintha kétezer lépésre kényszerítenek, de én mint kényszerített, meg tudom szüntetni a kényszeret azzal, hogy magamtól elmegyek két annyira, mint amennyire kényszerítenek (Mt 5,41). "A kényszer mindenek előtt lelki jelenség" - figyelmeztet Bibó (Válogatott tanulmányok 1.11.o.). Meggondolandó, hogy az erőszakos hajlamú ember mennyire üljön meg a kemény egyéniség tiszteletre és hírnévre méltó trónján, gyáva nyúlaknak tekintve szűkülő, felszisszenő embertársait, testvéreit. Az aszkézis arra szólítja, hogy tudatosan gyakorolja gyengeségeinek őszinte elismerését, lehengerlő viselkedése miatti őszinte bűnbánatát és a vissza nem vágás szelídségét. A gyávaságra hajló alkatban mindent elhomályosítóan él a szelíd és alázatos szívű Jézus képe, arra is erőszakot, kényszeret kiált, aki csak kemény egyéniséggel meg akarja mozgatni jámbor, állóvíz-életét. Senkit nem akar bántani, ezért arra is vigyáz, nehogy valakit is megbántson, mintha nem olvasott volna Szt. Pálnál az Istennek tetsző szomorúságról, sírásról. Az aszkézis arra hívja, hogyha kell, felrázó, kemény is tudjon lenni. Aszketikus önnevelés mellett az Országért való buzgóság tüzet kell megőriznie, mert e nélkül a hófok nélkül kemény jézusi szeretet helyett csak személyes kifakadások születnek.

Gyermekünkénél a jámborabbakat talpraesettségre kell buzdítanunk. Növelnünk kell önbecsülésüket a kis önmehtagadásokkal, pl. kiránduláson evés, ivás nélküli kitartás. Kapjanak tőlünk ötleteket a maguk megvédésének szelíd és kemény változataira (elfutástól a sportos, izmos tekintélyig). Igazság-dobálás helyett a megbocsátás a békesség teremtésünk eszköze. Az agresszivitásra hajlamosabbak önbecsülését jó irányba terelheti, ha a gyengék, kitesztáltak mellé állásra neveljük. Náluk kell melegen tartanunk a bocsánat kérésre vonatkozó ajánlatainkat, tudva, hogy az önfegyelem megelőzi a békétlenséget, a bocsánatkérés pedig meg is képes szüntetni azt.

d. Hitehagyás-fejlődő hűség-stabil hűség-megkövült hit. Hit-hűségünk életlendületéről van szó. Arról, hogy a Jézussal való szövetségkötésünk lendülete ne váljon egy kövületté, melyet visszasírunk ugyan, de továbbfejlesztésre nem szorítjuk magunkat. Arról van szó, hogy ne mondjuk rögtön szakadár hóbörgőnek azt, aki bátran új lépéseket tesz a jézusi úton, de ne mondjuk fejlődöképtelen kövületnek azt sem, aki stabil hűségét őrzi. Minősítések helyett itt is a biztatásnak van helye. Jézus tanításai a mustármag fává növekedéséről, fejlődéséről, a talentumok megduplázásáról, a búzámag sokszoros termésre hivatottságáról mind fejlődésre biztatnak. A stabil hűség pedig Nála azt jelenti, hogy nem megy az ember hamis próféták után, hanem Jézushoz megy, tanítványává lesz (Jn 8,31). Ha el is fordul mint Péter, de visszatér, és testvérei megerősítője lesz. Nem sziklás talaj, mely csak rövid ideig élteti a magot... Jézus a hitehagyásra hajlamos Pétereket, Tamásokat a stabil hűségre biztatja (Lk 8,3). A megkövült, kopott értéket csak megőrizni akarókat a fejlődő hűségre biztatja, talentumörzés helyett annak kamatoztatására.

Házasságban akkor válik támasszá is a folyton pezsgést és újat akaró fél, ha erőt vesz magán, és kiépíti élete fix pontjait. Pl. A folyton kavaró, szervező kikényszeríti magából a lelki és szellemi élet módszeres megállásait. A megülő állóvíz-hitű fél akkor tud lépést tartóvá lenni, ha kikényszeríti magából a fejlődést elősegítő érlelő tanulást, a mindenkitől és mindenből tanulni vágyást, jobba lenni akarást. Gyermekünkben, mivel még úton vannak megtérésük felé, az erénypár harmóniáját kell őriznünk. Miközben megbízhatóságra nevelünk (pl. időre érjen haza), ugyanakkor nyitott kaput hagyunk a fejlődés számára (maradjon ott, amíg segítségére szorulnak). A megbízhatóságra nevelésben megkívánjuk, hogy azt vásároljon, amire a pénzt kapta, ugyanakkor lehetőséget adunk, hogy költőpénzével belátása szerint gazdálkodjon. A természetes alapból nőhet ki a jézusi magatartás, a megbízhatóságból nőhet ki a jézusi hűség, a célirányos rugalmasságból pedig a Jézusban való fejlődni tudás.

Befejezés helyett

Jézus-értelmezésünk meghozta a tennivalóink mindenre kiterjedő rendszerét. A fentiek arra voltak hivatottak, hogy elindítsanak egy aszketikus értelmezést a jobba levésünk útján. Számptalan viselkedési sorozatot és ezeken belül erénypárokat fogalmazhatunk. Mindegyik lényege az erénypárokban való harmónia keresés, melyet az aszkézis hivatott elősegíteni. Továbbgondolási lehetőségként álljon itt még néhány erénypár-javaslat:

Ravaszság - okosság - egyszerűség - együgyűség.

Felfuvalkodottság - nemes becsvágy - alázat - kishitűség.

Önpazarlás - áldozatkészség - energia beosztás - szűkkeblűség.

Vakmerőség - bátorság - óvatosság - gyávaság.

Mértéktelenség - érzékenység - mértékletesség - érzéketlenség.

Fennhéjzás - önérzet - szerénység - álszerénység, stb.

Mivel az embernek szabadnak kell lennie, nem tud rab lenni, mert embernek kell lennie (Bergyajev), ezért az aszkézist be kell építenünk az életünkbe. "A személy feltételezi az aszkézist, vagyis a szellemi gyakorlást, a belső erők koncentrációját, a választást és azt, hogy nem egyezik bele abba, hogy összekeveredjék akár az ember belsejében, akár a környező világban levő személytelen erőkkel." (Bergyajev: A személy) Az ember akkor valósítja meg magát, ha túlszárnyalja azt.

KLAUS-PETER JÖRNS

JÉZUS FELHATALMAZTA TANÍTVÁNYAIT AZ „ISTENFIÚSÁGRA” ÉS AZ EGYMÁSNAK TÖRTÉNŐ MEGBOCSÁTÁSRA

Jézusnak a Hegyi beszéd elején álló boldogmondásai közül eleinte mindig különösen az első foglalkoztatott – és nyugtalanított; ebben Jézus azoknak ígéri oda a Mennyek országát [= Isten országa], akik – fordításom szerint – „a Lélek által a szegénységet választották” (Mt 5,3; vö. Lk 6,20).

Jézus a béketeremtőkre és Istennek a Lélek általi más gyermekeire ruházta át az istenfiúságot

Később egyre inkább elbűvölt, hogy Jézus azoknak, akik békét teremtenek, azt ígéri, hogy „Isten fiainak” fogják hívni őket. Ha a sor végén álló jövő idejű, passzív igealakot a Jézus által szándékolta, személyes és aktív értelemben fordítjuk le, akkor ez a boldogmondás azt jelenti: „Boldogok a béketeremtők, mert Isten a fiainak [szó szerint: Isten fiainak] fogja hívni őket.” (Az istenfiúságba történő felvétel tehát a már megtörtént béketeremtéstől függ.) Ebben a boldogmondásban az a hallatlan dolog, hogy az „Isten fia” cím itt többes számba van téve, és ezzel leváltotta a

zsidó messiáselképzelést, amely csak egyetlen „Isten fiát” ismer. Az ókori Egyiptomban is – amely alighanem befolyásolta az „istenfiúról” szóló zsidó beszédet – a mindenkori fáraó volt az egyetlen, aki – Isten és az emberek közti közvetítőként – viselhette ezt a címet. Az irodalomban egyébként egyetlen példa sincs arra, hogy a béketeremtésre buzdítást összekapcsolták volna az istengyermetség eszkatologikus ígéretével. Ezért – a Miatyánk megbocsátási kéréséből kiindulva – hajlok arra, hogy a béketeremtők boldogmondását közelebb vigyem Jézushoz, mint a kommentárok, és összekapcsoljam egyfelől az Istentől jövő megbocsátás bizonyosságával, másfelől az ezen alapuló feladattal, hogy mi is bocsássunk meg.

De a másik dolog is hallatlan: Jézus Istentől felhatalmazottnak látta magát arra, hogy az istenfiúságot ne más rendkívüli személyekre (mint amilyen ő maga volt) ruházza át, hanem a társadalmilag és vallásilag jelentéktelen tanítványokra, akik követték és követni fogják őt az útján. Mivel a görög nyelvben a hímnemű többes számú alak férfiakat és nőket összefoglalóan is jelenthetett, ezért megengedett és tárgyilag célszerű, hogy még egy harmadik fokozati szinten is hallatlan dolgot találjunk: Az „Isten fia” címet Jézus férfiakra és *nőkre is* átruházta, úgyhogy feloldva a bennfoglaló nyelvtani alakot, így lehet lefordítani: „Boldogok azok, akik békét teremtenek, mert Isten fiainak és lányainak fogják hívni őket” (vagy: „Isten a fiainak és lányainak fogja hívni őket”).

Nyilvánvaló, hogy Pál is ismerte azt a módot, ahogyan Jézus bánt az „Isten fia” címmel: „Akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai” (és „lányai”, tehát hozzá ismét feloldva a bennfoglaló alakot¹), írta a római gyülekezetnek. „Nem a szolgaság lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljete, hanem a fogadott fiúság Lelkét; ebben kiáltjuk: Abba, Atyánk. Ugyanez a Lélek tanúsítja a mi lelkünkkel (együtt), hogy Isten gyermekei vagyunk. Ha azonban gyermekek vagyunk, akkor örökösök is vagyunk, nevezetesen Isten örökösei és társörökösei Krisztusnak” (Róm 8,14-17). Ha a gyermeki-bizalomteljes

„Abba”-megszólításból indulunk ki, akkor Jézussal összekötő kapocsként a háttérben a Miatyánkot láthatjuk, amit a Jézus-hívőknek mint ezen Atya fiainak és lányainak Jézushoz hasonlóan és Jézussal együtt ajánlott imádkozni. Ha Jézus Isten „egyszülött” fia, akkor a keresztyének gyermekké fogadott fiúk és lányok, akik arra lettek rendelve, hogy „hasonlókká váljanak fia képmásához, hogy ő elszülött legyen sok testvér (és nővér) között” (Róm 8,29).

Bizonyára nem mondunk túl sokat, ha valami forradalminak nevezzük az istenfiúságnak ezt a kiterjesztését Jézus testvéreinek és nővéreinek Isten

Lelkében megalapozott testvériségére. Ennek a testvériségnek a liturgiában is tükröződnie kell, és nem szabad hierarchizálással elfedni.

Bűnököt megbocsátani annyit jelent, mint békét teremteni,

és ez nem függ semmilyen rítustól vagy hivataltól

Ez egészen világossá válik, milyen megbízás kapcsolódott össze a szóban forgó fiúvá fogadással, hiszen nem egyedül az „istenfia” címről volt szó. A válaszhoz vezető utat a Miatyánk mutatja meg: A bűnök megbocsátására vonatkozó felhatalmazásról van szó. Mert ennek az imának mind a Lukács által (rövid formában), mind a Máté által (hosszú formában) áthagyományozott alakjában központi szerepet játszik a bűnök, illetve az adósság(ok) megbocsátása. A „megbocsátási kérés” Lukácsnál így hangzik: „És bocsásd meg nekünk a bűneinket, mert mi is megbocsátunk mindenkinek, aki adósunk” (11,4). Máténál így hangzik: „És bocsásd meg nekünk az adósságainkat, ahogyan mi is megbocsátottunk az adósainknak” (6,12).

Az, hogy a görög szóhasználatban az „adósság(ok) átalakulnak „bűnné/bűnökké”, illetve megfordítva, világossá teszi, hogy Jézus számára egy és ugyanazon „ügyről” van szó: annak a megbocsátásról, amivel adósak maradtunk Istennek és az embereknek. A Jézus által használt arám nyelvről az evangélisták által használt görögre történt nagy váltás miatt ismét nem lehet *pontosan* kideríteni, mit mondott Jézus. Annyi világos: Aki bizalomteljesen azt kéri Istentől, hogy Isten bocsássa meg neki azt, amivel adós maradt, annak tudnia kell, hogy a szeretetteljes istenkapcsolatot nem szabad arra használnia, hogy kilépjen a társadalmi valóságból; másképpen fogalmazva: Aki megbocsátást kér Istentől, annak biztosítania kell azt embertársai számára is, sőt, Máté szövege szerint már előzetesen biztosítania kellett.

A Miatyánk „megbocsátási kérése” tehát összeköti az Isten–ember-síkot az emberek közti síkkal, és e tekintetben egy, a hellenista zsidóságban már Jézus *előtt* igazoltan létezett gondolatot követ, amint ezt egy modern kutatás kimutatta². Mert míg az Ószövetség görög fordításában a bűnbocsátás kizárólag *Isten* és emberek közti történést jelent, az ókori görögség ugyanazt a görög igét az emberek közti adósságok és büntetések elengedésére, tehát társadalmi síkon alkalmazza. Ezt tekintetbe véve egészen új fejlemény volt az, hogy „a hellenista korban, amikor a görög és a bibliai hagyományok a zsidóságban egymásra hatottak, összekapcsolták az isteni és az emberek közti megbocsátást.

szabad, férfi vagy nő, mert mindnyájan egy személy vagytok Krisztus Jézusban” (3,27-28).

² J. Park: Sündenvergebung, Heidelberg, 2001 (disszertáció); összefoglalása: Evangelische Theologie 66/2006

¹ Ennek tárgyi alapja az, amit Pál a galatáknak címzett levelében írt: „Hiszen mindannyian, akik megkeresztelkedtetek Krisztusra, Krisztust öltöttétek magatokra. Itt nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy

Ezzel az összekapcsolással elsőként *Sirák fia* zsidó-hellenista írásában találkozunk: 'Bocsásd meg felebarátodnak az igazságtalanságot, és akkor a te bűneid is bocsánatot nyernek, amikor ezt kéred.'"³ [...]

Mindenesetre a Máté által is felhasznált Márk-*evangéliumbeli* hagyományok azt mutatják, hogy Keresztelő Jánostól eltérően Jézus a bűnök megbocsátására vonatkozó felhatalmazást nemcsak kiterjesztette minden férfi és női tanítványára, hanem el is oldotta minden sajátos rítustól. Jánosnál ez a rítus a Jordán-folyóban való alámerülés volt, amelyet meg kellett előznie a bűnvallomásnak. Jézus semmiféle rítushoz nem köti hozzá a bűnök megbocsátását, sem az alámerüléshez („megkeresztelkedéshez”), sem valamilyen templomi áldozatbemutatáshoz, de a saját megbocsátási készségünket – akárcsak *Sirák* fiának könyve – elébe helyezi az Istentől jövő bűnbocsánat kérésének. Máté evangéliumában még a Miatyánkon kívül is megfogalmazódik ez a szabály: „Mert ha megbocsátjátok az embereknek vétkeiket, akkor nektek is megbocsát majd mennyei A

tyátok; de ha nem bocsátotok meg az embereknek, akkor Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket” (6,14-15). Ahogyan a Miatyánkban, a bűnbocsátás alanya és tárgya itt is többes számban van megfogalmazva, azaz mindkét dolog végbement: a bűnbocsánat hatalmának átruházása az egyről, Jézusról a gyülekezet tagjaira, illetve ennek a hatalomnak a leválasztása valamilyen kultikus cselekvésről.

A bűnbocsátás olyan fontos az élet szempontjából, mint a mindennapi kenyér, amelyért a Miatyánk előző kérésében imádkozunk. És ha meg akarjuk magyarázni, hogy a megbocsátás készségének és gyakorlásának milyen nagy jelentősége van az emberek együttélése szempontjából, akkor ezt a béketeremtésről szóló, már említett boldogmondással tehetjük meg: a bűnbocsátás az a konkrét lehetőségünk nekünk, embereknek, hogy békét teremtsünk ott, ahol élünk. Hogy mennyire fontos kihasználnunk ezt a lehetőséget, az számomra abból derül ki, hogy János evangéliumában a feltámadott Jézus csak *egyetlen* megbízást kapcsol hozzá a tanítványok küldetéséhez és Lélekkel való megajándékozásához: „Ha valakinek megbocsátjátok a bűneit, akkor azok meg vannak bocsátva neki, de ha nem bocsátjátok meg, akkor azok nincsenek megbocsátva neki” (Jn 20,22-23).

A negatív lehetőség csak látszólag tetszőleges; felfogásom szerint sokkal többet húz alá annál, hogy mi történik akkor, ha megtagadjuk a bűnbocsánatot: Akkor meghagyjuk az embereket annak a fogságában, amivel adósak maradtak Istennek és embereknek. És ez azt jelenti: Akkor nem csupán nem teremtünk békét, hanem szeretetlen uralmat gyakorolva visszaélünk Jézustól kapott felhatalmazásunkkal. Akkor többé nem lehet szó testvériségről.

Hogy bevésse, mennyire fontos a megbocsátás, Jézus példabeszédekben is tárgyalta a témát. Az úgynevezett „szívtelen szolgáról” szóló példabeszéd különösen is szembetűnő: Világossá teszi, hogy mennyire nemcsak ostoba, hanem szeretetlen dolog is bűnök és adósság(ok) megbocsátását akarni a magunk számára, de ugyanezt a jóságot és irgalmasságot megtagadni embertársainktól (Mt 18,23-33).

Mindemelett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a Máté-evangéliumban megkezdődő új hierarchizálás, amely Péter a gyülekezet élére állítja, már *őrá* ruházta át az „oldás és kötés” hatalmát (Mt 16,19). Noha a bűnbocsátás továbbra is az egész mátéi gyülekezet dolga maradt (ld. Mt 18,18), de a gyülekezet visszatért a régi uralmi gondolkodásmód vonásai.

A bűnbocsátáshoz nincs szükség helyettesítésre és engesztelő teljesítményre

Még valami társul a fentiekhez, és ennek a liturgikus jelentősége is magától értetődő. Jézus nemcsak bevitte a hétköznapokba a megbocsátást, hanem azt is hangsúlyozta, hogy minden – Isten nevében és megbízásából – kimondott megbocsátás közvetlenül érvényes, más szavakkal: valóban át van ruházva az emberekre. Ezért nincs szükség többé szükség egy harmadik, helyettesítő vagy engesztelő személyre között, akiknek azáltal van dolguk egymással, hogy adóssai maradtak Istennek vagy embereknek.

A földi, illetve a feltámadott Jézus általi felhatalmazás komolyan veszi Istennek a Lélek általi jelenlétét a világban, magában foglalja a megbocsátás közvetlen érvényességét, mert az istengyermekség minden egyes férfit és nőt beállít a közvetlen istenkapcsolatba. A megbocsátás hatalma egyedül Isten határtalan és feltétlen szeretetéből él, és arra való, hogy kiterjessze a békét a földön (vö. Lk 2,14).

A keresztény liturgiának figyelembe kell vennie, hogy a bűnök megbocsátását Jézus leválasztotta a sajátos papi rítusokról, személyekről és hivatalokról, és azokra ruházta át, akik a tőle adott küldetésben járnak, ahogyan őt küldte az Atya (Jn 20,21-23).

*Forrás: Klaus-Peter Jörns: Lebensgaben Gottes feiern, Gütersloh, 2007, 67-72 (kivonatos fordítás)
Ford.: g.g.a.*

³ J. Park (2006), 211.

BULÁNYI GYÖRGY

KIKET VÁLOGAT KI MAGÁNAK AZ ISTEN?

Senkit se. Megtévesztő ez a kifejezés: *választottak*. Isten minden embert megszólít a lelkiismeretén keresztül. Aki válaszol a megszólításra, az a választott. Ezek a válaszolók vannak kevesen. Az emberiség egésze – ezek a megszólítottak. Ezen belül van egy nagy csoport, az urak csoportja. S egy kis csoport, a választottak csoportja. Ezek kicsodák? A *caddik*-ok, az igazak. Kik az igazak? Azok, akik teljesítik Isten szövetségét, törvényét, parancsait, amelyek a lelkiismeretükön keresztül válnak hallhatóvá számunkra. Kiténtetett csoportjuk a *nabi*-k, az Isten tolmácsai. Az urak vannak sokan, az igazak vannak kevesen. Kikből áll akkor a zsidó társadalom, hiszen az urak mindig csak egy egészen kis töredékét alkotják a társadalomnak. Különben nem volna kikből megszédni magukat A többség – mindig sokaság, a tömeg, a nép, az istenadta nép Zsidóul: am ha arec – a föld népe. Ott vannak mindenütt az evangéliumokban. Főpapok és farizeusok számon kérik szolgálóiktól, mért nem tartóztatták le Jézust. Védekeznek: Ember így még nem szólott. Az urak válasza: Hitt-e a farizeusok közül, hitt-e közülünk valaki benne? *Csak ez az átkozott és törvényt nem ismerő nép* (vö. Jn 7,49). Csak ezek a hívők, csak ezek közül kerülnek ki az Isten megszólításait észlelők. Ez az analfabéta sokaság, a tömeg, amelyik nem ismeri a törvényt, csak fizeti az adót úgy, ahogy az urak kiszabják neki. Csak ezek közül kerülhetnek ki a választottak. Csak ezek között vannak a válaszolók. Ezek azok – a zsidó gondolkodás szerint –, akik nem számosak: ténylegesen sem meghívottak, sem választottak. *Misera plebs contribuens* – mondották öseink; s *A szatmári (szegény) adózó nép állapotáról* – értekezett majd kétszáz éve Kölcsey. Nem számosak, bár ők alkotják a társadalom 95 %-át. Nem számosak! Értsd: a nómenklátúra semmire se becsüli őket, bár az Istennek egyedül ebben a rétegben lehetnek valós reményei. Tényleg? Ma délelőtt ifjúsági mise volt a lakásomon. Dani, egy 20 esztendőes egyetemista, hozta a kérdő mondatot. *Csak értelmiségieknek való-e a Bokor?* Felolvasott a *Páter Bulányiból*: Módosítottam. Lassacskán mondogatni kezdtem a régieknek, debrecenieknek is, budapestieknek is, hogy nem jönne-e el hozzám ekkor és ekkor, mert ott lesz ez i és az. Úgy, 67 körül kezdtem legyőzni a félelmet. Pontosabban kezdtük legyőzni, hiszen nemcsak rajtam fordult, hogy összejövünk, hanem őrajtuk is. A hatvanas évek elejétől kezdve próbálkoztam tizenévesekkel is: mindig csak egy személyt, legfeljebb kettőt fogadtam – tanítás címén. Ez a munka a hatvanas évek végére kezdett

beérni. Összefoglalva: a hatvanas évek végére lett újból egy papi csoportom, egy öreg csoportom meg egy fiatal. Az öregcsoportom az volt, amelyikkel a börtön előtt kezdtem el a munkát: olyan negyven évesek. A fiatalnak a tagjai pedig akkor, a hatvanas évek végén, huszonévesek voltak.

Munkások, tanulók, egyetemisták voltak a fiatalcsoportban? Kicsinyek is?

A fiatal csoportban húsz év alattiak nemigen voltak, és munkások se nagyon.. Inkább diplomások meg érettségizettek. Nem volt nekem tehetségem a munkásokkal foglalkozni. Annak ellenér sem, hogy tíz esztendő közöttük éltem. Úgy éreztem, a munkásokkal a francia munkáspapok is csak azt tudták csinálni, hogy beálltak közéjük osztályharcot vívni: a nagyobb munkabérért harcoltak, s így szereztek meg a munkások bizalmát. Rákosi és Kádár Magyarországon ilyen módon nem lehetett a munkásokhoz hozzányúlni.

Bizonyos előtanulmány kell ahhoz, hogy valaki részt vehessen a bázisközösségek életében? Legalább egy érettségi?

Nem az előtanulmány a lényeg, hanem az emberi súly. Valamennyi betű iránti igény viszont szükséges ahhoz, hogy meg tudja érteni, amit mondunk. Lehet, hogy ez más társadalmi viszonyok között másképpen volna. Itt nem akarom túlságosan fehérre mosni magam. Gondolom, az egész mozgalomra rá van írva, hogy egy magyar-német szakos piarista csinálta. Szóval egy kicsit érezhető a tanári beütés, nem csoda, hogy egy sereg tanár van a tanítványaim között is. – Eddig tartott, amit Dani felolvasott, aztán a körben hozzászólások következtébe új kérdés alakult ki Velem kellett-e Páter Kolakovicsnak találkoznia, aki csak az értelmiségiekkel tud szót érteni? S az értelmiségiek azonosak-e a példabeszéd hivatalosaival, akikkel az Isten képtelen valamit csinálni. Ennek eldöntésére egy két órás szentmise nem volt elegendő.

Én elébe viszem történelmi közösségeimnek ezt a témát: **Nem azért torpantunk meg, mert értelmiségiekkel kezdtem?** Hiszen ez volt az a réteg, amelyikkel Jézus semmire sem jutott. Ez volt a farizeusi tábor. Ez készítette elő Jézust és táborát a főpapok számára. A főpapok csak a kegyelemdőfést adják meg a kereszténységnek. Jézusnak is, a későbbiekben is. A melósok, a kétkezi jobban meg tudnák becsülni, amit Jézus és az Isten kezd velük? Mindenesetre tény: Jézus nem gimnazistákat-egyetemistákat ... illetve rabbinövendékeket gyűjtött csoportjába, hanem kezükkel dolgozókat, halászokat. Valahogyan azért megértették, amit Jézus mondott nekik.